

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Bezdůvodné obohacení

Jakub Zídka

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jakub ZÍDKA**
Osobní číslo: **R15M0362P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Bezdůvodné obohacení**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Stručný historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení
3. Pojem bezdůvodné obohacení a jeho vymezení
4. Bezdůvodné obohacení de lege lata
5. Bezdůvodné obohacení v kontextu unijního práva
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Radek Spurný

Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce:

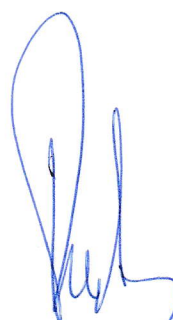
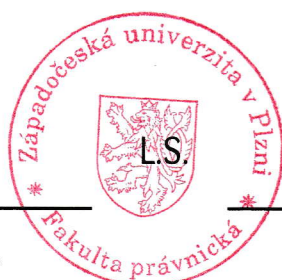
30. ledna 2019

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2020

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, a že jsem použil pouze níže uvedených pramenů a literatury.“

Plzeň, březen 2020

Jakub Zídka

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Radkovi Spurnému za jeho vstřícnost a trpělivost vůči mé osobě při práci na zvoleném tématu. Stejně tak bych chtěl projevít hlubokých díky směrem k mé rodině a blízkým, kteří mi poskytli nesmírnou podporu a motivaci, včetně zázemí pro mé studium.

Seznam použitých zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie, císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský
ČR	Česká republika
DCFR	Draft Common Frame of Reference (Návrh společného referenčního rámce)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
NS	Nejvyšší soud České republiky
OSŘ	Občanský soudní řád, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OZ	Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZ 1950	Občanský zákoník, zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
TZ	Trestní zákoník, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private law
ÚS	Ústavní soud České republiky

Obsah

Úvod.....	1
1. Stručný historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení.....	3
1.1 Bez důvodné obohacení v římském právu	3
1.2 Bez důvodné obohacení ve středověku	7
1.3 Bez důvodné obohacení ve světle Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811	9
1.4 Bez důvodné obohacení ve světle občanského zákoníku z roku 1950.....	12
1.5 Bez důvodné obohacení ve světle občanského zákoníku z roku 1964.....	14
2. Pojem bezdůvodné obohacení a jeho vymezení	18
2.1 K pojmům „ <i>obohacení</i> “ a „ <i>majetková hodnota</i> “	22
2.2 K pojmům „ <i>spravedlivý důvod</i> “ a „ <i>právní důvod</i> “	24
3. Bez důvodné obohacení <i>de lege lata</i>	27
3.1 Generální klauzule	29
3.2 Konkrétní skutkové podstaty bezdůvodného obohacení	30
3.2.1 Plnění bez právního důvodu	31
3.2.2 Plnění z právního důvodu, který odpadá	34
3.2.3 Plnění za osobu, která měla po právu plnit sama	37
3.2.4 Protiprávní užití cizí hodnoty	39
3.3 Negativní vymezení bezdůvodného obohacení	41
3.3.1 Plnění na existující dluh	42
3.3.2 Neuplatnění práva	43
3.3.3 Jednání ve svém výlučném a osobním zájmu	44
3.3.4 Jednání na vlastní nebezpečí.....	45
3.3.5 Plnění s úmyslem obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat ..	45
3.3.6 Plnění na nežalovatelný dluh.....	46
3.3.7 Plnění na promlčený dluh.....	47
3.3.8 Plnění na dluh neplatný pro nedostatek formy.....	48
3.3.9 Vědomé plnění nedluhu.....	48
3.3.10 Plnění za účelem zakázaným	49
3.3.11 Plnění za účelem zcela nemožným	50
3.4 Vypořádání bezdůvodného obohacení	51
3.4.1 Reciproční restituční povinnost	51
3.4.2 Náhrada vůči uživateli nebo poživateli	52
3.4.3 Obohacení třetí osoby.....	53
3.4.4 Alternativní plnění	53
3.4.5 Naturální a reálná restituce	54
3.4.6 Ochrana dobré víry obohaceného.....	55

3.4.7	Absence dobré víry obohaceného	58
3.4.8	Nabytí obohacení zásahem do přirozeného práva.....	58
3.4.9	Náhrada nutných nákladů a <i>ius tollendi</i>	59
3.5	Promlčení bezdůvodného obohacení	60
3.5.1	Subjektivní promlčecí lhůta.....	60
3.5.2	Objektivní promlčecí lhůta	62
4.	Bezdůvodné obohacení v kontextu unijního práva.....	65
	Závěr	69
	Cizojazyčné resumé.....	71
	Seznam použité literatury a pramenů	73
	Tištěné zdroje.....	73
	Časopisecké články	75
	Právní předpisy	77
	Judikatura	77

Úvod

Zvoleným tématem pro předloženou diplomovou práci je „*Bezdůvodné obohacení*“. Důvodem pro volbu právě tohoto tématu byla jeho atraktivnost z pohledu občanského práva, neboť v určitých bodech úprava toho institutu do značné míry vyniká. Na první pohled jednoduchá problematika, která je v běžné právní literatuře povětšinou skloňována poněkud stroze, se při bližším bádání jeví jako jedna z nejsložitějších otázek občanského práva vůbec. S tímto názorem souhlasí i velká část erudovaných právních představitelů,¹ jejichž doktrinální a praktické názory na dílčí otázky této problematiky budou v této diplomové práci blíže komparovány. Na patřičných místech se je pak pokusím obohatit i o své vlastní hodnotící názory či úvahy *de lege ferenda*.

Důležitou součástí této diplomové práce je i soudní judikatura. Pakliže jí bude v následujících výkladech využíváno, je to s vědomím toho, že právní řád České republiky (dále jen ČR) vychází z kontinentálního typu práva, jež není založen na precedentním charakteru soudních rozhodnutí. Na druhou stranu jí však nelze upřít významnou úlohu při výkladu a případné aplikaci jednotlivých ustanovení, přičemž je zachována možnost jejího překonání například změnou právní úpravy či aktualizovanější rozhodovací praxí.

Cíle, které jsem si pro tuto práci stanovil, jsou v první řadě uvést institut bezdůvodného obohacení stručným historickým exkurzem, kterým se zabývá kapitola první. Tato kapitola pojednává o genezi institutu bezdůvodného obohacení v římském právu, přes jeho vývoj na našem území ve středověku, jeho zakotvení ve Všeobecném zákoníku občanském z roku 1811, občanském zákoníku z roku 1950 a občanském zákoníku z roku 1964, až po samotnou právní úpravu občanského zákoníku z roku 2012, jak ji známe dnes.

Kapitola druhá se bude zabývat podrobnějším vymezením pojmu bezdůvodného obohacení, díky kterému by měl být usnadněn přístup k sofistikovanějšímu rozboru *de lege lata*, tedy právní úpravy, z níž samotný institut bezdůvodného obohacení právě v současné době sestává. Touto úpravou se pak zabývá kapitola třetí, která nejprve pojednává o smyslu a účelu generální klauzule, poté se výkladem zaměřuje na jednotlivé skutkové podstaty bezdůvodného

¹ Tak například MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1238.; Či ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2.

obohacení, a následně je věnován prostor jeho negativnímu vymezení. Tato kapitola se v poslední řadě zabývá samotným vypořádáním bezdůvodného obohacení a úpravou jeho promlčení. Při následujícím rozboru, kterému je tato úprava podrobena, byla zvolena zejména metoda interpretační, analytická a deskriptivní.

V kapitole čtvrté se poté v poslední řadě pokusím stručně nastínit problematiku institutu bezdůvodného obohacení v kontextu práva unijního. Tato kapitola byla do této práce začleněna z toho důvodu, že si dle mého názoru nelze nevšimnout určité reflexe unifikačních snah soukromého práva Evropské unie (dále jen EU) i do objektivního práva v ČR.

1. Stručný historický vývoj institutu bezdůvodného obohacení

Institut bezdůvodného obohacení si prošel dlouhým historickým vývojem, který má nepochybně značný vliv na to, jakým způsobem moderní právo přistupuje k této problematice. Proto, abychom pochopili jeho smysl a účel, je dle mého názoru nutné si alespoň stručně tento vývoj nastínit. Výklad bude, vyjma římského práva, orientován zejména na právní úpravy objevující se na našem území.

1.1 Bezdůvodné obohacení v římském právu

Kořeny bezdůvodného obohacení sahají až do dob římského práva, které uznávalo zásadu, že se nikdo nemůže obohatit na úkor jiného (*neminem est alterius cum alterius detrimento fieri locupletioem*). Tato zásada byla zprvu pouhá filozofická idea, přisuzující se Aristotelovi, která se následně stala součástí římskoprávní kultury, kdy „římsští právníci přisvědčili ideji řeckých filosofů, že spravedlnost vyžaduje nacházení rovnováhy mezi neospravedlnitelným ziskem a neospravedlnitelnou ztrátou.“^{2, 3}

Tato myšlenka se do římského práva prosadila pozvolna, v souladu s tím, jak postupně ustupovala do pozadí formální stránka právního jednání, a naopak bylo vyzdvihováno jeho hledisko obsahové.⁴

Institut bezdůvodného obohacení (*indebiti solutio*) je římskoprávní naukou řazen do kategorie quasikontraktů (právních poměrů příbuzných reálným kontraktům). Žaloby dle civilního práva z těchto poměrů nesly již v klasické době název „*kondikce*“ (*condictiones sine causa* v širším slova smyslu neboli kondikce z bezdůvodného převodu vlastnictví).⁵ V těchto případech docházelo k právnímu

² Takto vnímané pojetí odpovídá komutativní (též diortotické či retribuční) spravedlnosti, která je jednou ze složek spravedlnosti jako takové. Spočívá v udržování rovnovážného stavu a v jeho obnovení, byl-li narušen – v odčinění vzniklé nespravedlnosti. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1. s. 253.; Podobně viz KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1. s. 87.

³ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 11.

⁴ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákon – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1047.

⁵ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 249.

jednání, které mělo za následek plnění (*datio*). V ostatních případech, v nichž k *datio* nedošlo, bylo třeba užít žalob praetorského práva.⁶

Na otázku, kdy je obohacení bezdůvodné, nám prameny neposkytují obecnou odpověď, která by pojímala všechny v úvahu přicházející případy. Římští právníci se marně pokoušeli roztrždit a seskupit případy kondikcí z bezdůvodného obohacení, a proto klasická pravověda nezná technická označení kondikcí podle důvodu, na kterém se zakládá nárok na vydání obohacení. Teprve až v Justiniánském Kodexu se setkáváme se zdařilejším roztržděním různých případů kondikcí podle svého materiálního základu.⁷ Daný Kodex pojednává o typických případech kondikcí z bezdůvodného obohacení, jimiž jsou *condictio indebiti*, *condictio ob turpem vel iniustam causam*, *condictio ob causam datorum* (též nazývána jako *condictio causa data, causa non secuta*, nebo později jako *condictio ob rem*) a *condictio sine causa specialis*.

Condictio indebiti (kondikce „nedluhu“ – domnělého dluhu) byla nejdůležitějším typem kondikce,⁸ která sloužila k navrácení toho, co někdo poskytl v mylném domnění, spočívajícím v omluvitelném skutkovém omylu (*error de facto*), že je dlužen, avšak tento dluh ve skutečnosti neexistoval.⁹ Mýlit se v tomto případě musel jak ochuzený, tak obohacený. Kdyby se ochuzený nemýlil, a tedy by věděl o neexistenci dluhu, posoudil by se daný případ jako darování a nemohl by poskytnuté plnění žádat nazpět. Pokud by se však nemýlil obohacený, a tedy věděl, že daný dluh neexistuje, dopouštěl by se *furta* (krádeže – zpronevěry), kde by přicházela v úvahu *condictio furtiva*, která je mnoha autory považována za nejstarší typ kondikce,¹⁰ sloužící právě k vydání obohacení z titulu krádeže proti zloději. Je třeba dodat, že nezáleželo na tom, zdali dluh vůbec nevznikl, anebo zda existoval, ale zanikl či byl neúčinný následkem námitky (*ob exceptionis*). Dluh z naturální

⁶ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 7.

⁷ HEYROVSKÝ, Leopold; VÁŽNÝ, Jan; SOMMER, Otakar. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929 s., s. 372. [online]. [cit. 27.2.2020]. Dostupné z WWW: <<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f58ada30-9ad8-11e6-bfc2-001018b5eb5c>>

⁸ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 91-92.

⁹ Omyl právní (*error iuris*) zpravidla nebyl dostatečný. HEYROVSKÝ, Leopold; VÁŽNÝ, Jan; SOMMER, Otakar. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1929 s., s. 372. [online]. [cit. 27.2.2020]. Dostupné z WWW: <<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f58ada30-9ad8-11e6-bfc2-001018b5eb5c>>

¹⁰ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 75.

obligace, kupříkladu dluh promlčený, byl nicméně považován za dluh řádný, a tedy bylo vyloučeno tuto kondikci v takovém případě užít.¹¹

Condictio ob turpem causam směřovala k navrácení plnění, které se příjemci dostalo z nečestného či potupného důvodu. Příkladem může být nechání si zaplatit za vydání věci, kterou však tato osoba přijala do bezplatné úschovy (deposita). Pakliže však bylo nečestné i jednání poskytovatele, nebylo možné vyžadovat zpět to, co již bylo plněno. Příkladem zde by byla úhrada peněz soudci, aby rozhodl určitým způsobem, nebo aby někdo křivě přísahal.¹²

Condictio ob iniustam causam směřovala k navrácení plnění, které se příjemci dostalo oproti předchozímu případu z důvodu nespravedlivého. Za nespravedlivé v tomto kontextu je třeba považovat takové plnění, které směřuje proti zákonnému zákazu (*contra legem*). Spadaly by sem případy vyplacení nedovolených úroků, zakázané darování nebo zaplacení výhry ze zakázané hry apod.

Condictio causa data, causa non secuta nacházela své uplatnění v případech, kdy bylo poskytnuto plnění z důvodu, který se však následně v budoucnu neuskutečnil. Příkladem by mohlo být zřízení věna (*dos*) před sňatkem, ze kterého posléze sešlo nebo poskytnutí plnění v očekávání smluveného protiplnění, které však provedeno nebylo.¹³ Tato kondikce vděčí za svou existenci uzavřenému kontraktnímu systému římského práva, kde nebylo místo pro atypické, inominátní smlouvy. Z tohoto důvodu nebylo každé ujednání nutně závazné, a tedy žalovatelné.¹⁴ Nebylo-li možné podřadit určitý případ pod uznanou obligaci a nebylo-li dosaženo účelu (zejména pokud nebylo poskytnuto ujednané protiplnění), který strany sledovaly, pak uzavřený systém obligací vylučoval domáhat se protiplnění, avšak poskytoval tuto kondikci, kterou bylo možno domáhat se navrácení již poskytnutého plnění. Moderní právo však zpravidla uznává vznik nepojmenovaných obligací, v důsledku čehož tato kondikce do značné míry ztrácí na významu.¹⁵

¹¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 249-250.

¹² HRDINA, Antonín I.; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 138 s. ISBN 978-80-7380-471-8. s. 94.

¹³ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 250.

¹⁴ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 107.

¹⁵ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1241.

Condictio sine causa, v užším slova smyslu, byla poskytována u různorodých nároků na vydání bezdůvodného obohacení, ke kterému došlo plněním bez právního důvodu. Do této kategorie spadaly případy, kdy k obohacení došlo s přičiněním poškozeného nebo i bez něj, například náhodou. Společné všem případům bylo, že kauza obohacení neexistovala v době jeho vzniku. Příkladem by bylo darování mezi manžely, nabytí věci specifikací nebo akcesí na újmu jejího vlastníka.¹⁶ V souvislosti s touto kondikcí je ještě zmiňována v ní zahrnutá skutková podstata *ob finitam causam*, která spočívala v tom, že důvod plnění existoval, avšak následně odpadl. Rozdílem od *condictio ob causam datorum*, jak již bylo uvedeno výše, je, že u ní bylo plněno za předpokladu, že se určitý důvod teprve v budoucnu dostaví.¹⁷ Druhým hlavním typem je *ob nullum causam*, kdy důvod chyběl od samého počátku. Například byla-li zaplácena kupní cena, přestože druhá strana vůbec nehodlala věc prodat.¹⁸

Dále se můžeme setkat s *condictio ex lege*, kterou se uplatňovala povinnost, jež zavedl nový zákon, aniž by stanovil druh žaloby.¹⁹ Původ této kondikce je přisuzován římskému právu trestnímu. Základem měl být nárok pána na náhradu škody, kterou utrpěl tím, že byl jeho otrok vystaven při vyšetřování *adulteria* útrpnému právu. Pokud se tedy nárok nezakládá na právním nebo protiprávním jednání, ale na samotném zákoně, pak se k vymožení takového nároku užije právě této kondikce.²⁰

V neposlední řadě je třeba zmínit, že se těmito žalobami nárokovalo vše, oč byl žalovaný obohacen v době rozhodování, tedy nejen to, co nabyl, ale i to, co obohacením případně získal. Zohledňována však byla dobrá víra (*bona fide*), díky které obohacený neručil za zhoršení či zkázu bezdůvodně nabytého. Pokud obohacený znal pravý stav věci, odpovídal za každou nedbalost,²¹ a pokud se mu

¹⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 250.

¹⁷ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 14-15.

¹⁸ HRDINA, Antonín I.; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 138 s. ISBN 978-80-7380-471-8. s. 94-95.

¹⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1241.

²⁰ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 136.

²¹ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1. s. 250.

dostalo majetkového prospěchu ve zlé víře (*mala fide*), odpovídal i za poškození věci v důsledku náhody.²²

1.2 Bezdůvodné obohacení ve středověku

Ovlivňování mladších právních řádů právem římským již tradičně nazýváme recepcí římského práva. Recepci lze spatřovat za dob feudalismu ve svých dvou podobách. Tou první neboli skutečnou recepcí, je přímé přejímání římskoprávních institutů do práva domácího. Tou druhou je pak přejímání nepřímé, kde by se přesněji dalo hovořit o romanizaci domácího práva. Pro české země je v tomto období spíše charakteristický vliv nepřímý, což je dáno již samotnou absencí přímé vazby na římskoprávní kulturu s ohledem na geografickou lokaci, jež se nacházela mimo hranice římské říše. Tento vliv na právní vývoj byl uskutečňován prostřednictvím zužitkování římskoprávních znalostí tvůrců a uživatelů práva, které nabyli zejména univerzitním studiem. Jejím projevem bylo užívání latinské římskoprávní terminologie či systematiky při zpracovávání domácích právních knih a kodifikací. Je nutno podotknout, že mnohdy, nikterak však výlučně, se tento přístup dotkl jejich obsahu pouze v minimální míře.²³

Velmi otevřenou oblastí vlivu římského práva bylo právo městské, což pramenilo pravděpodobně ze skutečnosti, že v něm bylo zvykem užívání cizích práv, přejímaných z jiných měst s ohledem na zájem jasné právní úpravy obchodu. Lze konstatovat, že je to právě právo městské, kde je vliv římského práva na našem území v této době sledován nejzřetelněji. Důkazem toho je Brněnská právní kniha písaře Jana z poloviny 14. století a především pak zdařilá kodifikace městského práva od Pavla Kristiána z Koldína z roku 1579, která je považována za vrchol romanizace českého středověkého práva vůbec.²⁴

Problematika bezdůvodného obohacení ve feudálním právu byla do značné míry upozaděna, jelikož se úzce vázala na stupeň rozvoje obligačních vztahů, který zůstával daleko svým významem a vyvinutostí za právem vlastnickým. Obligace vznikaly velice formalizovaným způsobem, právní jednání bylo nutno uskutečňovat za přítomnosti svědků, na určitém místě, za bílého dne, také jej bylo

²² BÍLKOVÁ, Jana. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4. s. 42-43.

²³ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 123-124.

²⁴ Tamtéž.

nutno zapisovat do veřejných knih.²⁵ Výše zmíněné bylo příčinou toho, že se v českém feudálněprávním prostředí této otázce nedostalo příliš široké pozornosti a už vůbec zde nelze hovořit o samostatném právním institutu.²⁶

Přesto se s ní však můžeme setkat například v již výše zmíněné kodifikaci Práv městských království českého, konkrétně v části „*O zvodích a o dlužnících*“, kde najdeme ustanovení podobající se kondikci z nedluhu. Dané ustanovení zní následovně: „*Zaplatil-li by kdo nějaký dluh, jímžby spravedlivě povinovat nebyl, než toliko z nevědomosti a z domněni žeby se mu to přihodilo, tak žeby se domyšlel, jakoby spravedlivý dluh to býti měl: může zase o takový dluh se domlouvati a pořádem práva ho na tom, komuž zaplatil, aneb držitelích statku jeho dobývati.*“²⁷

Závazkům z bezdůvodného obohacení se dostalo širší pozornosti až v porecepční vědě obecného práva, zejména německé *usus modernus pandectarum*, které se snažilo zdůvodnit závaznost obligace z bezdůvodného obohacení na pozadí přirozenoprávním. Zřetelnou snahu o kodifikaci a unifikaci práva v celém soustátí habsburském, zejména v komplexu česko-rakouském, lze shledat v zákoníku nazvaném Codex Theresianus, který nechala vypracovat panovnice Marie Terezie v druhé polovině 18. století. Byť jeho systematika vycházela z římského práva, obsah byl ovlivněn především právem přirozeným. Ve vztahu k bezdůvodnému obohacení je na místě zmínit, že již obsahoval významnou zásadu, že „*vše, co někomu se dostane z cizího majetku bezdůvodně, nebo se obrátí k jeho prospěchu, jest tento povinen zpět vrátiti anebo nahraditi vlastníku*“ (hlava XX., § I, č. 2)²⁸ a dále upravoval tento institut v části III. v rámci úpravy jednání, jež odpovídají smlouvám (hlava XIX., § III. „*Placení z omylu*“).²⁹ Obsah tohoto zákoníku byl však velmi kritizován zejména pro svou kazuičnost, rozsáhlost a komplikovanost,

²⁵ Srov. KADLECOVÁ, Marta; SCHELLE, Karel; VESELÁ, Renata; VLČEK, Eduard. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-80-7380-041-3. s. 48.

²⁶ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 16.

²⁷ Práva městský Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína. Nákl. Spolku českých právníků “Všehrd”, 1876. s. 206. [online]. [cit. 15.2.2020]. Dostupné z WWW: https://books.google.cz/books?id=QlsDAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

²⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 18.

²⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1242.

a přes dlouholeté peripetie, které byly doprovázeny opakovaným přepracováním, nikdy nevzešel v platnost.³⁰

Za vyvrcholení kodifikačních prací je pak považován Všeobecný občanský zákoník (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie* – dále jen ABGB), o kterém bude pojednáváno podrobněji dále.

1.3 Bezdůvodné obohacení ve světle Všeobecného občanského zákoníku z roku 1811

ABGB byl vyhlášen císařským patentem čís. 946 Sb. z. s. 1. června 1811 s platností pro všechny země, které tehdy tvořily rakouské císařství s výjimkou země koruny uherské. Účinnosti nabyl dnem 1. ledna 1812. Tento zákoník byl jedním z nejvýznamnějších právních kodexů vydaných na našem území. Jeho koncepce se opírala o římskoprávní učenost, a dokonce byla jeho vzorem i některá ustanovení výše zmíněného Koldínova zákoníku městských práv. Základním kamenem však byla přirozenoprávní teorie, již lze spatřovat již ve výkladovém ustanovení, které se dovolává „*přirozeného smyslu zákona*“ a „*přirozených zásad právních*“ (§ 7 ABGB). O jeho propracovanosti a zdařilosti svědčí především skutečnost, že byl na našem území, s drobnými úpravami, platný až do roku 1950.³¹

Tento zákoník neobsahoval jednotnou úpravu nároků z bezdůvodného obohacení³² a ani výslovně nepřevzal zásadu, že „*se nikdo nemá obohacovat na úkor jiného*“ – J. Sedláček uvádí, že redaktoři ABGB tuto zásadu pod vlivem přirozenoprávní doktríny považovali za natolik samozřejmou, že nevyžadovala své explicitní vyjádření.³³ Nelze však přehlédnout, že upravoval řadu otázek, které se této problematiky věcně týkají. S pojmem „*žaloby z bezdůvodného obohacení*“ se

³⁰ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 442.

³¹ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811–1950-1964*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. 594 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity, sv. 45. ISBN 80-210-0597-1. s. 19-20.

³² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1242.

³³ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 183-184.; Podobně viz BÍLKOVÁ, Jana. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4. s. 43-44.; nebo viz NOVOTNÝ, Vladimír a kol. *Majetek územně samosprávných celků: komplementární pohled vybraných aktuálních problémů soukromého i veřejného práva*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2017. 116 s. ISBN 978-80-87956-58-8. s. 52.

tedy setkáváme toliko v právní doktríně, která však na pojetí těchto žalob nazírala nejednotně.³⁴

Tak například se lze setkat s názory, že ABGB obsahoval obecnou žalobu z bezdůvodného obohacení (*condictio sine causa generalis*), která by se uplatnila ve všech případech, při nichž se někdo obohatil na úkor jiného. Tento názor se opírá právě o zmíněný § 7 ABGB a extenzivní výklad § 1041 ABGB, který stanovil: „*Upotřebilo-li se věci mimo případ jednatelství na prospěch druhého; může vlastník žádati nazpět věc, jak je ve skutečnosti, nebo, nemůže-li se již to státi, hodnotu, kterou měla v době použití, třebaž byl pak prospěch zmařen.*“ Je však třeba podotknout, že se nejednalo o názor většinový. Teorie se spíše přikláněla k názoru, že ABGB obsahuje pouze úpravu jednotlivých speciálních žalob z bezdůvodného obohacení.³⁵ Ustanovení § 1041 ABGB, týkající se upotřebení věci mimo případ jednatelství na prospěch druhého (*versio in rem*), je však již od 19. století základním zdrojem pro řešení obohacení, které nastaly jiným způsobem než plněním. Vedle toho ještě obsahuje úpravu učinění nákladů za jiného (§ 1042 ABGB) a obětování věci za účelem odvrácení společného nebezpečí (§ 1043 ABGB).³⁶

Nejpodrobnější úpravu lze spatřovat především v hlavě 3. „*O zrušení práv a závazků*“, konkrétně v ustanoveních § 1431-1437 ABGB, které se týkají „*Placení nedluhu*“ (*condictio indebiti*), které zahrnovalo případy, při nichž k obohacení docházelo právním jednáním mezi ochuzeným a obohateným. Ustanovení § 1431 ABGB stanovilo: „*Byla-li někomu omylem, byť i to byl omyl právní, plněna věc nebo výkon, na něž nemá práva vůči plnícímu; lze zpravidla v prvním případě žádati věc nazpět, ve druhém však mzdu přiměřenou zjednanému užítku.*“ Na základě tohoto ustanovení bylo možné se domáhat vrácení plnění, které bylo vedeno úmyslem, aby byl zrušen domnělý závazek. Podle následujícího ustanovení³⁷ bylo však vyloučeno požadovat plnění nazpět, pakliže byl plněn dluh promlčený, neplatný z nedostatku formálnosti, nebo pokud bylo dotyčným plněno s vědomím

³⁴ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 18.

³⁵ Tamtéž, s. 18-19.; Podobně viz ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1049.

³⁶ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1242-1243.

³⁷ Jeho reflexi lze v současné právní úpravě spatřovat v § 2997 odst. 1. zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

toho, že k tomu není povinen. Žádat plnění nazpět bylo dle § 1434 ABGB možné i v případě, kdy byla dlužná pohledávka jakkoli nejistá nebo závislá na splnění podmínky. Nebylo však možné domáhat se vrácení plnění na pravý a nepodmíněný dluh pouze s dovoláním se toho, že ještě nebyl splatný.³⁸ Příjemce zaplaceného neduhu byl považován za poctivého či nepoctivého držitele v závislosti na tom, zda věděl (nebo z okolností alespoň mohl tušit) o plátcově omylu. Ustanovení § 1436 ABGB se týkalo mylného splnění obou předmětů plnění u alternativního závazku.³⁹ V § 1435 ABGB je dále obsažena úprava týkající se *condictio ob causam finitam*, která přicházela v úvahu právě tehdy, kdy bylo plněno na základně právního důvodu, který však později odpadl. J. Sedláček uvádí dle tehdejší úpravy tyto příklady *causa finita*: „nárok na vrácení závdavku po splnění smlouvy (§ 908 ABGB)“, „nárok depositářův a komandatářův na vrácení náhrady za ztracenou věc, pokud byla tato později nalezena (§ 965 ABGB)“ či „nárok vlastníka věci po skončeném požívání (§ 510 a § 519 ABGB).“⁴⁰

Dalším důležitým ustanovením, které upravovalo *condictio ob turpem (vel iniustam) causam*, byl § 1174 ABGB,⁴¹ který stanovil: „Dal-li někdo něco vědomě, aby způsobil něco nemožného nebo nedovoleného, nemůže požadovati vrácení. Dal-li však někdo, aby zabránil činu nedovolenému, něco tomu, kdo chtěl se činu dopustiti, může žádati za vrácení.“ Za nedovolené je dle § 26 ABGB považováno jednání, které je zákonem zakázáno nebo se zřejmě přiči bezpečnosti, veřejnému pořádku či dobrým mravům. Rozdíl mezi *condictio ob turpem causam* a *condictio ob iniustam causam* spočívá dle M. Voigta v tom, že v prvním případě jde o důvod plnění, jež odporuje dobrým mravům, zatímco v druhém odporuje přímo zákonnému zakazu.⁴² Za výše nastíněné situace by pak kondikce dle § 1174 odst. 3 ABGB v sobě obsahovala obě v úvahu přicházející skutkové podstaty. Je pravdou, že moderní právní doktrína tyto kondikce do jisté míry ztotožňuje, což vede k tomu,

³⁸ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 22.

³⁹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1049.

⁴⁰ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 184.

⁴¹ Stejně i zde můžeme shledávat zdroj inspirace pro současnou právní úpravu obsaženou v § 2998 odst. 1. zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1242.

⁴² DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 171-172.

že obě splývají v jedno, avšak pakliže bychom se rozhodli mezi nimi rozlišovat, neobstála by dle mého názoru teze V. Korecké⁴³, že by ABGB obsahoval pouze úpravu *condictio ob turpem causam*.

V neposlední řadě je třeba ještě doplnit, že kondikce ve vztahu k žalobám kontraktuálním a žalobám na náhradu škody byly vyloučeny, pakliže mohla strana žádat vydání věci zpět na základě těchto zmíněných žalob – svou povahou v těchto případech byly tedy kondikce z bezdůvodného obohacení subsidiární. Nebyla však vyloučena konkurence kondikční žaloby se žalobou vlastnickou (reivindikační), a to z toho důvodu, aby se případnému plniteli usnadnilo dokazování u soudu, kde by v případě kondikční žaloby byl ušetřen někdy nesnadnému dokazování vlastnického práva.⁴⁴

1.4 Bezdůvodné obohacení ve světle občanského zákoníku z roku 1950

Ke dni 1. 1. 1951 nabyl účinnosti zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (též nazývaný jako „*střední kodex*“ - dále jen OZ 1950). Jeho přijetí bylo důsledkem potřeby nové právní úpravy, která by reagovala na ekonomické a politické změny, které v naší společnosti v tomto období nastaly. OZ 1950 byl postaven na zcela jiných zásadách než předchozí právní úprava, které musely být v souladu se zásadami lidové demokracie a samozřejmě s Ústavou 9. května.⁴⁵ Tuto úpravu ovlivnil také příklon k pozitivistickému pojetí práva, který se odrazil i na samotném institutu bezdůvodného obohacení tím, že jeho vznik byl připouštěn pouze v taxativně uzavřeném výčtu zákonem explicitně stanovených případů.⁴⁶

Tehdejší doktrína sice chápala závazky z bezdůvodného obohacení jako závazky odpovědnostní, a ze stejného úhlu pohledu bylo nahlíženo i na povinnost bezdůvodné obohacení vydat, přesto však ke vzniku této povinnosti nebyla vyžadována protiprávnost, díky čemuž mohla vznikat i nezávisle na ní. Úpravu závazků z bezdůvodného obohacení nalezneme v hlavě sedmnácté v § 360–365 OZ 1950. Tato hlava stanovila tři všeobecné zavazovací důvody, při nichž mohlo dojít ke vzniku bezdůvodného obohacení. Těmito důvody bylo „*plnění bez právního*

⁴³ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 22.

⁴⁴ Tamtéž, s. 21.

⁴⁵ Tamtéž, s. 26.

⁴⁶ BÍLKOVÁ, Jana. *Bezdůvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4. s. 44.

důvodu“ (§ 360-362 OZ 1950), „*upotřebení věci pro jiného*“ (§ 363-364 OZ 1950), „*náklad učiněný za jiného*“ (§ 365 OZ 1950)“.⁴⁷

Ustanovení § 360 OZ 1950, týkající se plnění bez právního důvodu, výslovně počítalo se skutkovými podstatami plnění, pro které nebyl právní důvod (*condictio indebiti*), plnění, jehož právní důvod se neuskutečnil (*condictio ob rem*) nebo odpadl (*condictio ob causam finitam*).⁴⁸ Je tedy zřejmé, že OZ 1950 neobsahoval úpravu, která by zahrnovala *condictio ob turpem causam*. Plnění bez právního důvodu pojímalo nejen situace, kdy právní důvodu vůbec neexistoval, ale i ty, při nichž sice právní důvod existoval, avšak nebyl platný. Výjimkou by však byl dluh neplatný pouze pro nedostatek formy, kde by bylo vyloučeno domáhat se navrácení toho, co již bylo plněno. Dle § 362 OZ 1950 bylo také dále vyloučeno domáhat se plnění, které bylo poskytnuto před dospělostí platného dluhu, nebo na dluh promlčený či nežalovatelný.⁴⁹ Ustanovení § 361 OZ 1950 se zabývalo rozsahem povinnosti vydání bezdůvodně nabytého plněním bez právního důvodu. Zákonem byla preferována naturální restituice, při které zde byla povinnost vydat předmět plnění s jeho příslušenstvím, a teprve pokud to nebylo dobře možné, zejména, spočívalo-li bezdůvodné obohacení v provedených výkonech, nastupovala povinnost nahradit jeho cenu. Byla zde však zohledňována i dobrá víra, která odpadala v okamžiku, kdy ten, kdo obohacení získal, poznal, že se jedná o obohacení bezdůvodné. V takovém případě byl povinen vrátit i užitky z obohacení právě od okamžiku, kdy se o bezdůvodnosti dozvěděl. Náklady s tím spojené si však mohl nárokovat jako jednatel bez příkazu.

Dále se v § 363–365 OZ 1950 stále setkáváme s úpravou situací označovaných jako *versio in rem*, kdy zákon v ustanoveních § 363 a § 364 OZ 1950 upravoval upotřebení věci pro jiného mimo případ jednatelství včetně obětování věci k odvrácení větší škody během společné nouze. Nákladem učiněným za jiného se pak zabývalo ustanovení § 365 OZ 1950, které stanovilo: „*Kdo učiní náklad za někoho, kdo jej měl po právu učinit sám, je oprávněn domáhat se náhrady. Náhrada však nenáleží tomu, kdo učinil náklad proti vůli povinného, který by jej byl sám*

⁴⁷ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 27.

⁴⁸ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1243.

⁴⁹ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 28.

řádně vynaložil.“ Jako příklad učinění nákladu za jiného bychom mohli uvést situaci, kdy neprovdaná matka zakoupí nezbytnou výbavu pro své dítě. V takovém případě může matka tyto náklady požadovat po otci dítěte, pokud nebyly zahrnuty do přiznaného nároku jejích osobních potřeb.⁵⁰

Je třeba zdůraznit, že i přes to, že je tato úprava poněkud strohá, jednalo se o první systematickou právní úpravu institutu bezdůvodného obohacení na našem území.⁵¹

1.5 Bezdůvodné obohacení ve světle občanského zákoníku z roku 1964

Koncem padesátých let se postupně dospělo k názoru, že platný OZ 1950 „*plně neodráží poměry a vztahy, které se v naší společnosti v dané etapě vývoje socialismu vytvořily*“, v důsledku čehož vyvstala potřeba další komplexní úpravy občanského práva. Ke dni 1. 4. 1964 tak nabyl účinnosti zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ 1964), který však výrazně omezil princip smluvní autonomie a další zásady, jako například zásadu ochrany dobré víry.⁵²

Institut bezdůvodného obohacení úpravou OZ 1964 doznal oproti předchozí právní úpravě značných změn. Nejednalo se pouze o změnu terminologickou, kdy byl termín „*bezdůvodné obohacení*“ nahrazen termínem „*neoprávněný majetkový prospěch*“, ale i samotný koncept závazků z bezdůvodného obohacení měl nyní charakter ryze závazků odpovědnostních. Tomu odpovídalo i systematické zařazení tohoto institutu do části šesté hlavy třetí, která byla nadepsána jako „*odpovědnost za neoprávněný majetkový prospěch*“ a byla v této části regulována vedle odpovědnosti za škodu.⁵³ OZ 1964 ve svém čl. VII explicitně stanovil zásadu, že „*se nikdo nesmí na úkor společnosti nebo spoluobčanů obohacovat.*“ Tato zásada se dále odráží i v zakotvení prevenční povinnosti obecné (§ 415 OZ 1964) a speciální (§ 416 OZ 1964), jejichž smyslem byla snaha o předcházení neoprávněného majetkového prospěchu. V souladu s výše uvedeným pak bylo dovozováno, že každé neoprávněné získání majetkového prospěchu bylo

⁵⁰ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 155.

⁵¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1051.

⁵² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 579-580.

⁵³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1051.

důsledkem porušení primární povinnosti, jež ukládal zákon, a tedy bylo protiprávní. V takovém případě pak nastupovala povinnost sekundární, spočívající právě ve vydání daného neoprávněně získaného majetkového prospěchu.⁵⁴

Tento institut byl dále soustředěn do úpravy obsažené pod hlavou třetí v § 451–459 OZ 1964. Je zřejmé, že se do popředí dostávala úloha státu. Nejen, že se zde objevilo nové ustanovení § 456 OZ 1964 týkající se případnutí neoprávněného majetkového prospěchu státu v případě, že se nepodařilo zjistit osobu, na jejíž úkor byl získán, ale také mohl soud vyslovit na návrh prokurátora dle § 457 dost. 2 a odst. 3 OZ 1964, že státu propadá plnění přijaté na základě neplatné smlouvy, která byla uzavřena s úmyslem porušit zákon. Podobně i později přidané ustanovení § 453a OZ 1964, které bylo používáno jako trestní sankce pro osoby, které opustily republiku, přesahovalo svou represivní a sankční povahou restituční či reparační rámec institutu bezdůvodného obohacení.⁵⁵ Úprava dále obsahovala poněkud atypicky ustanovení týkající se věci nalezené, opuštěné nebo skryté. V § 452 a § 454 OZ 1964 se pak setkáváme se čtyřmi skutkovými podstatami neoprávněného majetkového prospěchu, jimiž bylo plnění bez právního důvodu, plnění z neplatného právního úkonu, plnění za jiného a nově i prospěch získaný z nepoctivých zdrojů.

Po pádu komunistického režimu přinesl zákon č. 509/1991 Sb. (tzv. velká novela OZ 1964) do právní úpravy řadu změn. V první řadě došlo k terminologickému návratu, kdy zákon opět hovoří o „*bezdůvodném obohacení*“. Ustanovení týkající se věci nalezené, opuštěné nebo skryté bylo přesunuto do § 135 OZ 1964 a z úpravy byla vypuštěna sankční ustanovení § 453a a § 457 odst. 2 a odst. 3 OZ 1964, stejně jako ustanovení týkající se generální a speciální prevenční povinnosti ve vztahu k bezdůvodnému obohacení.⁵⁶ Výčet skutkových podstat byl též obohacen o skutkovou podstatu plnění z právního důvodu, který odpadl.

Touto novelou doznalo změny i ustanovení § 451 OZ 1964, kde nacházíme obecný příkazovací princip, dle něhož „*kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatí, musí obohacení vydat*“ (dříve: „*kdo na úkor občana nebo organizace neoprávněně získá majetkový prospěch, musí jej vydat*“). Dané ustanovení vzbuzovalo

⁵⁴ KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82. s. 41.

⁵⁵ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákon – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1051.

⁵⁶ Tamtéž, s. 1052.

interpretační rozkol. Na jedné straně stál převažující názor, podle kterého se jedná o pouhou sjednocující zásadu, což vede k taxativnímu chápání výčtu skutkových podstat, které byly vyjádřeny v § 451 odst. 2 (dříve § 452 OZ 1964) a § 454 OZ 1964. Na straně druhé však panoval názor, který v tomto ustanovení spatřoval samostatně aplikovatelnou právní normu.⁵⁷ S takovým názorem se můžeme setkat například u K. Eliáše⁵⁸, který argumentuje především možným rizikem, že by mohla vyvstat situace, která by byla vnímána jako bezdůvodné obohacení, avšak nebylo by ji možno podřadit pod některou ze zvláštních skutkových podstat výše uvedených. Podobný názor zastává i I. Janů ve svém disentu k nálezu Ústavního soudu České republiky (dále jen ÚS) ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 383/05. Za zmínku rovněž stojí rozsudek Nejvyššího soudu České republiky (dále jen NS) ze dne 6. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1876/2009, kterým byl přiznán nárok na vydání bezdůvodného obohacení, přestože daný případ nebyl pod některou ze skutkových podstat podřaditelný, či rozsudek NS ze dne 14. 10. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2307/2013, který lze taktéž považovat za průlom do vyčerpávajícího chápání výčtu skutkových podstat. Je však třeba dodat, že byť v minulosti nastávaly situace, kdy soudy docházely k závěru, že určitý případ nelze podřadit pod žádnou zvláště upravenou skutkovou podstatu, čímž byl vyloučen nárok na vydání obohacení, tak se jednalo o případy vyskytující se výjimečně, což bylo důsledkem toho, že v praxi převládalo velice široké pojetí zejména pojmu „*plnění*“, které usnadňovalo právně kvalifikovat jako bezdůvodné obohacení plněním bez právního důvodu případy, při nichž došlo k obohacení určité osoby na úkor druhé v rozporu s již zmiňovanou obecnou zásadou.⁵⁹ Lze proto uzavřít, že tento problém měl opravdu pouze omezený praktický význam.⁶⁰

Další etapou vývoje občanskoprávních vztahů pak představovala nynější úprava zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ), který nabyl své účinnosti ke dni 1. 1. 2014. Ve vztahu k institutu bezdůvodného obohacení je třeba zmínit, že doznala oproti předchozí úpravě řady změn, což bylo zejména důsledkem

⁵⁷ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1243.

⁵⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1053.; Podobně viz HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář: podle stavu k 1.3.2003. 1. Svazek § 1-487. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2003. 755 s. Zákony – komentáře. ISBN 80-7201-406-4. s. 547.*

⁵⁹ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 5-6.

⁶⁰ FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 718 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-058-1. s. 657.

inspirace zahraničními právními úpravami a moderním přístupem doktríny k této problematice. Následující kapitoly budou věnovány podrobnějšímu výkladu týkající se právní úpravy obsažené v OZ, která bude na určitých místech komparována s právními úpravami, o kterých bylo výše pojednáváno, zejména pak s OZ 1964. Je třeba předeslat, že pakliže v následujícím výkladu bude používána judikatura data staršího, než je účinnost OZ, pak je to z toho důvodu, že závěry vyslovované soudy mohou být pravděpodobně i za stávající právní úpravy stále relevantní.

2. Pojem bezdůvodné obohacení a jeho vymezení

Institut bezdůvodného obohacení lze chápat jako určitý nástroj sloužící ke znovunastolení majetkové rovnováhy v právních vztazích. Jeho primárním účelem je tedy navrácení vzniklého, právem reprobovaného přesunu majetkové hodnoty a tím obnovení původního stavu. Judikatura⁶¹ cíl tohoto institutu spatřuje především v zajištění „*odčerpání neoprávněně získaných majetkových hodnot*“.⁶²

Tento institut je vybudován na již zmíněné zásadě, že se nikdo nesmí na úkor jiného bezdůvodně obohacovat. Úprava OZ tuto zásadu recipovala hned do svého prvního ustanovení, týkajícího se bezdůvodného obohacení, kdy v této generální klauzuli § 2991 odst. 1 OZ stanovila, že „*kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil*“. O účelu generální klauzule bude podrobněji pojednáváno v kapitole 3.1, avšak pokládám za nutné ji již v úvodu zmínit, protože nám stanovuje obecné předpoklady, jejichž důsledkem je, že určité obohacení bude právně kvalifikováno jako bezdůvodné – a tedy nám tento pojem vymezuje. Je totiž zjevné, že se každým dnem běžně setkáváme se situacemi, při kterých dochází k obohacování určité osoby na úkor osoby jiné. Z pohledu rozebírané problematiky se však dostává pozornosti situacím, při nichž je takovéto obohacení bezdůvodné.⁶³ Pak se takovéto bezdůvodné obohacení stává právním důvodem pro vznik závazkového právního vztahu, a tedy je samostatným zavazovacím důvodem.⁶⁴

Pro vznik bezdůvodného obohacení, a tedy i závazku z něho vzešlého je třeba, aby byly naplněny obecné předpoklady, kterými jsou:

1. Vzniklá majetková újma na straně ochuzeného. (ochuzení)
2. Vzniklý majetkový prospěch na straně obohaceného. (obohacení)

⁶¹ Rozsudek NS ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007: „*Právní úprava bezdůvodného obohacení poskytuje ochranu majetkovým vztahům a zabezpečuje, aby ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, toto obohacení vydal. Je tam zajištěno odčerpání neoprávněně získaných hodnot a zároveň realizována jedna ze základních zásad občanského práva, tj. zákaz bezdůvodně se obohatit na úkor druhého.*“

⁶² ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 1.

⁶³ Pojem „*bezdůvodné*“ autor v tomto smyslu neztotožňuje se slovním spojením „*bez spravedlivého důvodu*“, nýbrž chápe jej jako souhrnný obecný termín pro případy naplnění znaků stanovených v § 2991 odst. 1 OZ či ostatních ustanovení týkajících se skutkových podstat bezdůvodného obohacení. Spojení „*bez spravedlivého důvodu*“ je tedy definičním znakem, který nám determinuje, zdali obohacení bylo, či nebylo bezdůvodné.

⁶⁴ Rozsudek NS ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007: „*Bezdůvodné obohacení je jedním z právních důvodů vzniku závazků (§ 489 zák. č. 40/1964 Sb.), a je tedy samostatným zavazovacím důvodem.*“

3. Příčinná souvislost (*nexus causalis*) mezi body 1. a 2., která je zákonem vyjádřena slovy „*na úkor jiného*“.
4. Skutečnost, že k obohacení došlo bez spravedlivého důvodu.

Za podmínku však nelze považovat protiprávní jednání obohaceno.⁶⁵ Do postavení osoby, které vznikla povinnost vydat obohacení získané bez spravedlivého důvodu, se může tato osoba dostat i bez jakéhokoli existence jejího zavinění, například byla-li obohacnému omylem zaslána platba, která však neměla být určena jemu, nýbrž osobě jiné.⁶⁶ Může k tomu dokonce dojít i nezávisle na vůli kterékoliv osoby (pod vlivem právní události, například naplavením cizího dřeva na pozemek v důsledku povodně). Bezdůvodné obohacení tedy bývá označováno také za kvazidelikt, a to z toho důvodu, že navenek může vykazovat určité znaky zakázaného jednání, avšak ve skutečnosti vždy některý z podstatných znaků deliktu chybí.⁶⁷

Dalším předpokladem, který bývá uváděn, je absence zvláštní právní úpravy, která by pro daný případ měla aplikační přednost.⁶⁸ Z toho by vyplývalo, že úprava bezdůvodného obohacení má subsidiární povahu. K tomuto pojmání úpravy bezdůvodného obohacení je však třeba přistupovat nanejvýš obezřetně. Je pravdou, že bezdůvodné obohacení není jediným občanskoprávním nástrojem, který by vedl k napravení porušené majetkové rovnováhy. Za takové nástroje můžeme považovat například úpravu náhrady škody nebo vypořádání práv z poctivé držby. Dřívější praxe poměr těchto úprav řešila tím, že zpravidla přiznávala bezdůvodnému obohacení pouze podpůrnou roli.⁶⁹ Tento přístup však dle J. Eliáše nelze pokládat za univerzálně uplatnitelný.⁷⁰ Subsidiarita nároku

⁶⁵ JANKŮ, Martin; MAREK, Karel. *Soukromé právo po rekonstrukci*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. 144 s. Eupress. ISBN 978-80-7408-167-5. s. 90.

⁶⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 2.

⁶⁷ PLECITÝ, Vladimír; SALÁČ, Josef; BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 408 s. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 372-373.

⁶⁸ Srov. ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008. 1. Svazek, § 1-487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7. s. 1054.

⁶⁹ Rozsudek NS ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006: „*Jsou-li totiž ve vztahu dvou subjektů splněny podmínky pro dosažení téhož výsledku (odčerpání neoprávněně získaných hodnot) z titulu náhrady škody a z titulu bezdůvodného obohacení, ustanovení o bezdůvodném obohacení se nepoužijí.*“; nebo rozsudek NS ze dne 23. 8. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3404/2010: „*Na myšlenku obnovení narušené majetkové rovnováhy je v občanském zákoníku postaveno více zákonných ustanovení, aniž se v nich výslovně o bezdůvodném obohacení hovoří... Lze-li případy obohacení jedné osoby na úkor druhé řešit podle těchto zvláštních ustanovení, potom je nutno je aplikovat, neboť mají přednost před uplatněním ustanovení o bezdůvodném obohacení.*“

⁷⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 1-2.

z bezdůvodného obohacení může mít totiž více významů. V první řadě subsidiarita spočívá v tom, že pakliže by existoval právní důvod pro daný majetkový přesun, není pochyb, že by pro aplikaci úpravy bezdůvodného obohacení nebyl prostor. Právní důvod pro majetkový přesun by se pak řídil ostatními oblastmi právní úpravy. Aplikaci úpravy bezdůvodného obohacení by pak zapříčinila absence právě onoho právního důvodu. V tomto smyslu lze s jistotou říci, že úprava bezdůvodného obohacení je subsidiární. V jiných případech však nelze obecně konstatovat, že by nárok z bezdůvodného obohacení ustupoval jiným nárokům. Vyloučená by pak nebyla jejich konkurence. K tomu je třeba rozsáhlejšího diferencujícího přístupu, který by vymezoval vztah bezdůvodného obohacení s jeho jednotlivými skutkovými podstatami a všech jednotlivých nároků, které vyplývají z jiných oblastí právní úpravy.⁷¹ Autor této diplomové práce však výklad vymezující tento přístup považuje už jen vzhledem ke smyslu a účelu této diplomové práce za nadbytečný, jelikož by vedl k její neúměrné rozsáhlosti. Ve stručnosti lze uvést, že oproti dřívější rozhodovací praxi je nyní nahlíženo na nárok na náhradu škody a nárok na vydání bezdůvodného obohacení jako na dva na sobě nezávisle existující nároky. Je zde však třeba mít na paměti, že se jedná o odlišné instituty, které sledují jiný účel. Pro vznik nároku na náhradu škody se vyžaduje naplnění předpokladů náhrady škody, naproti tomu má-li být vydáno bezdůvodné obohacení, je třeba naplnění předpokladů bezdůvodného obohacení.⁷²

Jak již bylo uvedeno výše, ke vzniku bezdůvodného obohacení je třeba nejen vznik majetkového prospěchu na straně obohaceného, ale i majetkové újma na straně ochuzeného. K tomu se ostatně vyslovuje i NS ve své ustálené judikatuře: „*Předpokladem vzniku právního vztahu z bezdůvodného obohacení je, že jeden subjekt získá majetkové hodnoty na úkor jiného, v jehož majetkových poměrech se tato změna negativně projeví.*“⁷³ Přesto je však na rozdíl od náhrady škody při stanovení výše bezdůvodného obohacení relevantní jen a pouze majetkový prospěch získaný obohaceným, a nikoliv újma, kterou utrpěl ochuzený.^{74,75} Je zde

⁷¹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1247.

⁷² Tamtéž, s. 1247-1249.

⁷³ Rozsudek NS ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2550/2008; nebo srovnatelně rozsudek NS ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1036/2012: „*Již z pojmu obohacení je ostatně zřejmé, že z pouhého úbytku v majetkové sféře jedné osoby na vznik bezdůvodného obohacení usuzovat nelze, nýbrž je třeba vyjít z toho, zda došlo k nabytí majetkového prospěchu osobou odlišnou.*“

⁷⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 3.

⁷⁵ Rozsudek NS ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 896/2011: „*Rozsah práva na vydání bezdůvodného obohacení není dán tím, jaká majetková újma vznikla jinému, nýbrž jaký majetkový*

tedy zjevně vyzdvihována povaha tohoto institutu, který by se měl, s určitými výjimkami, primárně omezovat na zmíněné odčerpávání bezdůvodně nabytého.

Majetková újma ochuzeného a majetkový prospěch obohaceného nemusí vždy nutně korespondovat – nemusí být stejného druhu ani výše.⁷⁶ V souvislosti s tím pak z hlediska nastolování majetkové rovnováhy vyvstávala legitimní otázka, jak přistupovat k situacím, při nichž obohacení přesahuje újmu na straně ochuzeného. Tedy zdali by zde nemohla existovat určitá limitace, která by zapříčinila, že se ochuzený nemůže domáhat vydání části obohacení, které by přesahovalo jeho újmu. Tato limitace by se však v platné právní úpravě OZ hledala marně. Stejně tak se přikláním k názoru J. Eliáše, který považuje za správnější řešení, kdy by se daná část obohacení, jež přesahuje újmu ochuzeného, měla spíše dostat do dispozice právě ochuzeného, z jehož majetkové hodnoty daná výhoda vzešla nežli obohaceného, který pro danou část obohacení nemá žádného opodstatnění *de lege lata* a dle mého názoru ani *de lege ferenda*. Logicky však J. Eliáš dodává, že s vzhledem k nepředvídatelné rozmanitosti možných skutkových variant, nelze předem vyloučit, že by mohla výjimečně nastat situace, která by odůvodňovala přístup opačný.⁷⁷

Pro úplnost je třeba dodat, že zákon v případě vzniku tohoto obligačního vztahu z bezdůvodného obohacení zvolil konstrukci jeho obsahu, díky které na straně ochuzeného vzniká právo nárokovat si obohacení, které je předmětem daného závazku, a na straně obohaceného povinnost takové obohacení vydat. Samotné vydání obohacení je však ještě vázáno na další podmínku, spočívající v absenci některého z liberačních důvodů, jež obohaceného od zmíněné povinnosti osvobozují. O těchto liberačních důvodech bude pojednáváno blíže v kapitole 3.3.

Zároveň OZ velmi důkladně bere v potaz poctivost osoby obohacené, avšak tato subjektivní okolnost se projevuje primárně ve stanovení rozsahu povinnosti dané obohacení vydat a není jí tedy pozměněna objektivní podstata předpokladů pro vznik závazku z bezdůvodného obohacení.⁷⁸

prospěch získal obohacený.“; nebo rozsudek NS ze dne 1. 9. 2015, sp. zn. 28 Cdo 1315/2015; obdobně i zhodnotenie občianskoprávného kolegia Najvyššieho súdu SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/1979.

⁷⁶ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1867.

⁷⁷ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 4.

⁷⁸ Tamtéž, s. 2.

2.1 K pojmům „obohacení“ a „majetková hodnota“

Jedním ze základních předpokladů pro to, abychom mohli hovořit o bezdůvodném obohacení, je jistě již samotná skutečnost, že k obohacení došlo – tedy situace, při níž určitá osoba na úkor někoho jiného rozšířila svou majetkovou sféru nebo kdy se její majetková sféra nezmenšila, přestože k tomu dojít mělo, aniž by tu proto byl důvod, který právní řád uznává. Lze tedy rozlišovat mezi tím, kdy došlo ke zvýšení aktiv, ke kterému by mohlo dojít přímým nedůvodným obdržením určité majetkové hodnoty,⁷⁹ nebo kdy došlo ke snížení pasiv, například pokud je ochuzeným za obohaceneho splacen jeho dluh, čímž dochází k zániku povinnosti obohaceneho splatit dluh třetí osobě. Stejně tak si lze představit situaci, při níž dochází k nesnížení aktiv či nezvýšení pasiv. V takovém případě obohaceny nemusel vynaložit prostředky na opatření určitého plnění, ačkoliv by je za běžných okolností vynaložit musel. Časté případy, v nichž k takovému obohacení dochází, lze spatřovat při užívání cizí věci. Příkladem by bylo, kdy obohaceny hospodaří na pozemcích ochuzeneho, aniž by mezi těmito stranami existovala platně uzavřená nájemní smlouva. Pak by výše obohacení odpovídala částce, kterou by obohaceny musel vynaložit, aby mohl užívat srovnatelné pozemky dle řádně uzavřené nájemní smlouvy.⁸⁰

Pro srovnání lze uvést: „*O obohacení lze hovořit tehdy, dostalo-li se takovým plněním majetkové hodnoty tomu, komu bylo plněno, takže v jeho majetku došlo buď ke zvýšení aktiv, nebo ke snížení pasiv, případně se jeho majetkový stav nezmenšil, ač by se tak za běžných okolností stalo.*“⁸¹

Je však nutné, aby obohacení spočívalo v majetkové hodnotě.⁸² Přestože OZ a judikatura⁸³ vychází zásadně z objektivního pojetí obohacení, je dle F. Melzera

⁷⁹ Typickým příkladem by bylo zvýšení majetku, spočívající v nabytí majetkového práva (absolutního či relativního), pouhým rozšíření existujícího práva (například přírůstkem) nebo změně obsahu práva (například prodloužení promlčecí lhůty). Stejně tak je obohacením i nabytí držby. MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1277.

⁸⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 9-10.

⁸¹ Rozsudek NS ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 1120/2003; Podobně k podobám bezdůvodného obohacení zhodnotenie občianskoprávného kolegia Najvyššieho súdu SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/1979.

⁸² PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2968.

⁸³ Rozsudek NS ze dne 11. 11. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2562/2010: „*Pro stanovení výše bezdůvodného obohacení je třeba vyjít z obvyklé ceny vynakládané v daném místě a čase za služby téhož druhu, jelikož pouze tímto způsobem je plně respektován objektivní charakter bezdůvodného obohacení, směřující k odčerpání neoprávněně nabytého prospěchu na straně obohaceneho.*“; nebo rozsudek

a K. Csacha třeba pojem „*majetková hodnota*“ vykládat značně extenzivně. A to z toho důvodu, že byť některé statky sice mohou mít objektivně zanedbatelnou majetkovou hodnotu, není vždy vyloučeno, aby tato věc, například zašlá dětská hračka, již určitá osoba přisuzuje vlastní vnitřní subjektivní hodnotu (cenu zvláštní obliby), nemohla být předmětem bezdůvodného obohacení, a tedy i jemu odpovídající povinnosti jej vydat. Takto široké pojetí vychází už ze samotné zásady vyjádřené v § 3 odst. 1 OZ, které je určeno pro ochranu důstojnosti a svobody člověka a jeho přirozeného práva brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých. Především se s tímto budeme setkávat v situacích, kdy daná věc bude předmětem plnění. Potom je alespoň na straně příjemce zjevné, že pro něj představuje předmět plnění relevantní majetkovou hodnotu – pakliže by toto zjevné nebylo, nelze z toho usuzovat na vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení. Skutečnost, že daný předmět plnění má objektivně nulovou tržní hodnotu, se dostane do popředí teprve až v momentě, kdy není jeho vydání dobře možné a má být vydána peněžitá náhrada ve výši obvyklé ceny tak, jak to stanoví § 2991 odst. 1 OZ. Tak například vzniká nárok na vydání neplatně darovaného milostného dopisu nevýznamné osoby pouze v případě, že jej lze vydat, pokud to již dobře možné nebude, pak nevzniká právo na peněžitou náhradu právě z důvodu bezcennosti daného předmětu plnění. Nicméně není vyloučeno, aby se prosadilo subjektivní ocenění takového předmětu plnění dle § 2999 odst. 2 OZ. To znamená, že pokud si strany autonomně ocenily předmět obohacení, pak je právě toto ocenění rozhodující pro stanovení výše náhrady, a nikoliv cena obvyklá.⁸⁴

Je tedy dle mého názoru třeba diferencovat mezi faktickým vyjádřením obohacení a jeho právním vyjádřením pro případ vypořádávání. Pakliže bychom totiž apriorně vyloučili možnost vzniku závazku z bezdůvodného obohacení s odůvodněním, že věc, která je jeho předmětem, není objektivně ocenitelná v penězích, pak bychom ochuzeného stavěli do nepřiměřeně nevýhodného postavení, ve kterém by se nemohl úspěšně domáhat vydání předmětu obohacení, přestože by stále toto vydání bylo „*dobře možné*“. Proto se nelze ztotožňovat s tím, že by se výklad pojmu obohacení (a tedy i majetkové hodnoty) měl omezovat toliko

NS ze dne 6. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1207/2007: „*Majetkovým vyjádřením prospěchu, který účastníku vznikl užíváním cizí věci, je peněžitá částka, která odpovídá částkám vynakládaným obvykle v daném místě a čase na užívání věci.*“ V této věci se však jednalo o užívání fakticky nepronajmutelné nemovitosti, čímž byl vznik bezdůvodného obohacení vyloučen.

⁸⁴ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1275-1277.

na obohacení, které je vyjádřitelné v penězích. Výše uvedené opět vyplývá i z již zmíněné povahy tohoto institutu, která by se především měla soustřeďovat na obnovení původního stavu, který tu byl předtím, než k bezdůvodnému obohacení vůbec došlo.

2.2 K pojmům „spravedlivý důvod“ a „právní důvod“

Úprava bezdůvodného obohacení dále vychází z obecného předpokladu, že přesuny majetkových hodnot mezi právními subjekty musí probíhat právem aprobovaným způsobem. OZ proto vyžaduje, aby se daný přesun opíral o spravedlivý důvod. Právě absence tohoto spravedlivého důvodu by měla za následek vznik závazku z bezdůvodného obohacení. Můžeme zde tedy sledovat určitý posun od dřívější úpravy OZ 1964, která spojovala tento vznik s plněním bez právního důvodu.^{85,86} Tato změna měla zdůraznit, že důvodem ospravedlňujícím ponechání si obohacení není pouze právní důvod ve smyslu subjektivního práva na dané obohacení, ale že se může zakládat i na morální povinnosti nebo společenské konvenci či může spočívat jen na vlastní vůli ochuzeného.⁸⁷ K tomuto se vyjadřuje i důvodová zpráva, která říká: „*Jaké obohacení je ospravedlněné a jaké nikoli, nelze usuzovat jen z existence nebo neexistence právního důvodu, ale i ze zásad slušnosti a zvyklostí soukromého života*“. Jako příklad ještě uvádí spropitné, které se poskytuje bez právního důvodu, ale přesto nejde o bezdůvodné obohacení.⁸⁸

K tomu je však dle J. Eliáše třeba podotknout, že je nevhodné předem v mnohých případech vyloučit existenci právního důvodu pro poskytování plnění, který je tak upozaděován společenskými zvyklostmi či mezilidskými vztahy. Je totiž třeba mít neustále na paměti, že OZ poskytuje pestrou škálu možností, jak uzavírat smlouvy (i smlouvy inominátní) a to jak v ústní formě nebo konkludentně. Proto je důležité pečlivě zvažovat, zda dané osoby nemohly svým jednáním naplnit předpoklady pro vznik řádného právního vztahu, byť nedošlo k výslovné formulaci

⁸⁵ Rozsudek NS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3010/2011: „*Bez důvodné obohacení je majetkový prospěch získaný plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu nebo plněním z právního důvodu, který odpadl, jakož i majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů... K předpokladům vzniku závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení přitom patří, aby k získání majetkového prospěchu došlo právními předpisy nikoli aprobovaným způsobem, naplněním některé ze skutkových podstat bezdůvodného obohacení taxativně vypočtených v ustanovení § 451 odst. 2 OZ 1964.*“

⁸⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 6.

⁸⁷ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1282.

⁸⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

jejich práv a povinností. V takovém případě by u výše zmíněného příkladu spropitného mohlo být jednání zákazníka a osoby, která přijímá jeho platbu, posuzováno jako zformulování smlouvy, a tedy vznik právního důvodu. Stejně tak J. Eliáš uvádí příklad bydlení určité osoby v bytě vlastníka na základě přátelského vztahu. Zde také nelze bez dalšího vyloučit uzavření konkludentní dohody, a tedy i vznik právního důvodu mezi nimi.⁸⁹

Pojem „*spravedlivý důvod*“ však nesmí být vykládán tak, aby byl díky němu ve svém důsledku vytvořen zavazovací důvod pro osobu, na jejíž úkor došlo k obohacení, nad rámec právní úpravy uznaných zavazovacích důvodů a v podstatě ji tak byla uložena povinnost nad rámec zákona. Proto je třeba tento pojem nadále vnímat především jako důvod mající oporu v právním řádu a na jeho rozšiřování na důvody do této kategorie nespádající je důležité nahlížet velmi opatrně.⁹⁰

Je pravdou, že tento pojem vzbuzuje určitou výkladovou neurčitost, nicméně rozsah, který kategorie *spravedlivého důvodu* přesahuje kategorii právního důvodu, je do určité míry konkretizován v následujících ustanoveních, které vymezují liberační důvody pro vydání obohacení. Z tohoto důvodu se dle F. Melzera a K. Csacha⁹¹ nelze ztotožňovat s názorem L. Tichého⁹², dle kterého již obranou obohaceného nebude důvod nebo právní důvod, ale suprapozitivistická kategorie *spravedlivého důvodu*.

Z výše uvedeného je patrné, že obecně nabývá pojem „*spravedlivý důvod*“ širšího významu nežli „*právní důvod*“, avšak v běžných soukromoprávních vztazích jej nelze vykládat v užším slova smyslu. Proto nelze například dovodit, že by se určitému subjektu dostalo bezdůvodného obohacení, které by spočívalo v plnění opírající se o platný a účinný právní důvod, který však není *spravedlivý*.⁹³

⁸⁹ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVIČ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 7.

⁹⁰ ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1244.

⁹¹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1286.; Podobně i J. Petrov zastává úvahu, že tento pojem pouze zdůrazňuje, že obohacenému sice může chybět právní důvod, avšak i přesto není obohacený povinen obohacení vydat, neboť má pro ně důvod *spravedlivý*. PETROV, Jan. *Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého*. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2011, č. 5, s. 27–33. ISSN 1210-6348. s. 28.

⁹² TICHÝ, Luboš. *Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, č. 5, s. 15-26. ISSN 1210-6348. s. 24.

⁹³ Podobně i Sedláček považuje za nesprávný výklad pojmu „*spravedlivý důvod*“, kdy by plnění poskytnuté na základě řádného právního důvodu bylo možné následně zpochybňovat a žádat jej zpět s argumentem, že k němu došlo v rozporu se zásadami slušnosti či že je *nespravedlivé*. PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2968.

Stejně tak by bylo protimyslné akceptovat výklad, díky kterému by se osoba snad mohla domáhat vrácení poskytnutého plnění s odůvodněním, že příslušné soudní rozhodnutí, které mu tuto povinnost stanovilo, je nespravedlivé. Z tohoto důvodu je možné uvažovat o tom, že stran výkladu předpokladů vzniku bezdůvodného obohacení úprava OZ oproti úpravě OZ 1964 nepřinesla žádnou podstatnou změnu.⁹⁴

⁹⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 9.

3. Bezdůvodné obohacení *de lege lata*

Jak již bylo zmíněno v úvodu předchozí kapitoly, bezdůvodné obohacení představuje samostatný právní důvod pro vznik závazkového právního vztahu. Této evoluci se konceptuálnímu chápání tohoto institutu dostalo již rozebíranou tzv. velkou novelou OZ 1964, díky které se již na bezdůvodné obohacení nenahlíželo pouze pod optikou ryze vztahů odpovědnostních.⁹⁵ Tento náhled byl reflektován i odpovídajícím systematickým zařazením tohoto institutu v úpravě OZ mezi relativní majetková práva upravená v části čtvrté. Konkrétně je pak zařazen mezi závazky z jiných právních důvodů (než jsou smlouvy nebo delikty) v hlavě čtvrté, dílu prvním, pod ustanoveními § 2991–3005 OZ.

Tento závazkový právní vztah vzniká mezi subjekty, které se dle dikce zákona označují jako „ochuzený“ a „obohacený“, což dle důvodové zprávy mělo odstranit těžkopádnost dlouhého označování stran závazku jako „ten, kdo obohacení získal“, popřípadě „ten, kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává“, a „ten, na jehož úkor byl předmět bezdůvodného obohacení získán“.⁹⁶ Obohacený se také na několika místech⁹⁷ označuje jako „příjemce“, zejména pak v souvislosti s ochranou poctivosti, potažmo dobré víry.

V první řadě je vzhledem k výše uvedenému nutné zmínit, že na práva a povinnosti stran tohoto závazku dopadají i obecná pravidla o závazkových právních vztazích, které nacházíme v § 1721 a násl. OZ. Úprava bezdůvodného obohacení je tak k těmto ustanovením v poměru speciality.

Tak například se může dostat do popředí úprava institutu zálohy (tedy plnění, které je poskytováno v závislosti na očekávaném budoucím uzavření smlouvy), která je obsažena v § 1807 OZ. Bezdůvodným obohacením z právního důvodu, který odpadl, se pak stává teprve tehdy, kdy bude zřejmé, že daná smlouva realizována nebude.⁹⁸ Stejně tak se mohou stát relevantní i ustanovení § 1872 a násl.

⁹⁵ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1239.

⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁹⁷ Srov. § 3000, 3001 odst. 1, 3002 odst. 2, 3003 OZ.

⁹⁸ Usnesení NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 33 Odo 463/2005: „Podle § 498 OZ 1964 (nyní § 1807 OZ) platí, že na to, co bylo dáno před uzavřením smlouvy některým účastníkem, hledí se jako na zálohu... Pokud jsou podmínky § 498 OZ 1964 splněny, tj. při poskytnutí zálohy... bylo zjevné, že záloha má souvislost s povinností, která bude upravena v účastníky uvažované smlouvě, je poskytnutá záloha důvodnou platbou (tj. v době, kdy byla poskytnuta záloha, bezdůvodné obohacení nevzniká) a to až do okamžiku, kdy je tomu, kdo zálohu poskytl, zřejmé, že zamýšlená smlouva nebude uzavřena (kdy je vytvořen takový stav, z něhož je zřejmé, že zamýšlená kupní smlouva realizována nebude). Teprve tímto okamžikem odpadá důvod, na jehož základě bylo plněno, záloha

OZ, týkající se solidární odpovědnosti dlužníků, kteří jsou tedy zavázáni společně a nerozdílně. Příkladem by mohlo být obývání domu několika osobami, přičemž by žádná z nich pro toto užívání nemovitosti neměla jakýkoliv právní důvod. Vlastník této budovy se pak bude moci domáhat vydání bezdůvodného obohacení, které bylo nabyto právě tímto užíváním po kterékoliv z těchto osob, pakliže by nebyla tvrzena a prokázána existence nějaké dohody mezi uživateli, která by například upravovala způsob užívání nemovitosti tak, že jedna z nich měla užívat pouze určitou část daných prostor.⁹⁹

Z povahy věci plyne, že ze všeobecných ustanovení o závazcích bude také důležitá úprava zániku závazku. V této souvislosti je zajímavá, a jak uvádí J. Eliáš i praktická, otázka splatnosti závazku z bezdůvodného obohacení, která zákonem stanovena není. Čas plnění se tak váže na výzvu věřitele dle § 1958 odst. 2 OZ, který stanoví: „*Nejednají-li strany, kdy má dlužník splnit dluh, může věřitel požadovat plnění ihned a dlužník je poté povinen splnit bez zbytečného odkladu*“. Ze stejného stanoviska vychází i judikatura.¹⁰⁰ Po uskutečnění výzvy k vydání daného bezdůvodného obohacení se teprve poté může dlužník dostat do prodlení s navrácením, a tedy jen tehdy po něm věřitel může žádat případné úroky z prodlení tak, jak to stanoví § 1970 OZ, je-li předmětem bezdůvodného obohacení peněžité plnění.¹⁰¹

Stejně jako je tomu u splatnosti, nenacházíme v ustanoveních týkajících se bezdůvodného obohacení ani samostatnou úpravu promlčecí lhůty. Proto bude nutné vycházet z úpravy obsažené v ustanoveních části první § 609 a násl. OZ, která však bezdůvodné obohacení neignoruje, nýbrž pro něj stanovuje určitá specifika, o kterých bude podrobněji pojednáváno v samostatné kapitole 3.5.

se stává bezdůvodným obohacením získaným jako plnění, jehož právní důvod dodatečně odpadl, a ten, kdo zálohu poskytl, se může domáhat jejího vrácení.“

⁹⁹ Usnesení NS ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1551/2013: „*Bezdůvodné obohacení více osob, spočívající v užívání cizí věci bez jejího reálného rozdělení a bez dohody o způsobu užívání konkrétní části, zakládá jejich solidární odpovědnost poskytnout za užívání peněžitou náhradu a věřitele oprávnňuje požadovat splnění povinnosti po kterékoli z nich.*“

¹⁰⁰ Rozsudek NS ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 33 Odo 1642/2006: „*Bezdůvodné obohacení patří mezi nároky, u nichž není zákonnou úpravou stanovena splatnost pohledávek vzniklých z tohoto právního titulu, a doba plnění je u nich obvykle vázána na výzvu věřitele dle § 563 OZ 1964 (nyní § 1958 odst. 2 OZ). Teprve výzvou k plnění se dluh stává splatným a dlužník je povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán. Forma výzvy k plnění není předepsána, je však nutné, aby splňovala obecné náležitosti stanovené v § 34 a násl. OZ 1964 (nyní § 545 a násl. OZ), a z jejího obsahu musí být zřejmé, že věřitel vyzývá dlužníka k plnění, jehož výše musí být dostatečně určité specifikována.*“

¹⁰¹ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 11-15.

Z těchto důvodů plyne, že na úpravu bezdůvodného obohacení nelze nahlížet toliko izolovaně, ale naopak i v souvislosti s jinými ustanoveními, které by se jí v určitých případech mohly věcně týkat.

3.1 Generální klauzule

V kapitole druhé byla zmíněna generální klauzule obsažená v ustanovení § 2991 odst. 1 OZ, která tvoří samotné jádro platné právní úpravy bezdůvodného obohacení, a která v podstatě celou problematiku charakterizuje.¹⁰² Tato generální klauzule stanovuje jak obecné předpoklady pro vznik závazku z bezdůvodného obohacení, tak i vyjadřuje obecnou zásadu, díky níž musí být obohacení na úkor jiného bez spravedlivého důvodu ochuzenému vydáno nazpět. Toto je společné všem v úvahu přicházejícím skutkovým případům bezdůvodného obohacení.

Generální klauzule jako taková, je však i sama přímo aplikovatelnou skutkovou podstatou. To znamená, že k tomu, abychom mohli usuzovat na vznik nároku na vydání bezdůvodného obohacení, není třeba, aby byla naplněna některá ze zákonem zvláště upravených skutkových podstat. Uvedené plyne i ze samotné dikce § 2991 odst. 2 OZ, který stanoví, že bezdůvodně se obohatí „zvláště ten“, což poukazuje na skutečnost, že se jedná o výčet toliko demonstrativní, nikoli taxativní.¹⁰³

Zavedení všeobecné žaloby z bezdůvodného obohacení (*condictionis sine causa generalis*) bylo až do účinnosti OZ české právní úpravě neznámé.^{104,105} Tato skutečnost pramenila zejména z obavy, že by takováto úprava mohla vést k její bezbřehé aplikaci. Její absence za dřívější právní úpravy pak vedla až, slovy F. Melzera a K. Csacha, k „*deformaci*“ některých skutkových podstat, zejména pak kategorie plnění bez právního důvodu, což bylo dáno neúměrně extenzivním výkladem pojmu „*plnění*“, jak již bylo uvedeno výše. Právě díky tomu pak mohly

¹⁰² RABAN, Přemysl a kol. *Občanské právo hmotné: relativní majetková práva*. Brno: Václav Klemm, 2013. 476 s. ISBN 978-80-87713-10-5. s. 460.

¹⁰³ MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1273.

¹⁰⁴ DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2. s. 200.

¹⁰⁵ Autor si je vědom názorových neshod (podrobněji rozebíraných v kapitole 1.5), které vyvolávalo ustanovení § 451 OZ 1964, avšak spíše se ztotožňuje se všeobecnějším názorem, že úprava OZ 1964 stanovila pouze taxativní výčet skutkových podstat bezdůvodného obohacení čili neobsahovala generální klauzuli, kterou by bylo možno přímo aplikovat.

být postihnuty případy, jež by jinak striktně nemohly naplnit některou ze zvláštních skutkových podstat.¹⁰⁶

Tak například část judikatury považovala za plnění bez právního důvodu i případy obohacení, ke kterým došlo bez jakéhokoliv volního jednání ochuzeného, nebo dokonce případy, kdy k obohacení došlo zásahem do právní sféry ochuzeného. Pak bylo tedy „plnění“ ve skutečnosti ztotožněno s nabytím obohacení. Na základě toho bylo možno právně kvalifikovat jako plnění bez právního důvodu i případy neoprávněného užívání cizí hodnoty, přestože toto užívání nebylo umožněno jednáním oprávněného, resp. ochuzeného.¹⁰⁷ Ze skutkové podstaty plnění bez právního důvodu se tak v zásadě stávala generální skutková podstata bezdůvodného obohacení.¹⁰⁸ Tato situace pak byla, dosti rozporná, vzhledem k tomu, že se judikatura tomuto pojetí § 451 odst. 1 OZ 1964 usilovně bránila.¹⁰⁹

Je však na místě říci, že byt' zavedení generální klauzule, jakožto přímo aplikovatelné právní normy, nedoznalo většího praktického významu, jistě se tím minimálně odbourala nekonzistentnost nazírání na výčet skutkových podstat, který je dle platné právní úpravy obsažen v OZ bezpochyby demonstrativní.

3.2 Konkrétní skutkové podstaty bezdůvodného obohacení

OZ v ustanovení § 2991 odst. 2 zavádí demonstrativní výčet skutkových podstat bezdůvodného obohacení, jež explicitně hovoří o plnění bez právního důvodu; plnění z právního důvodu, který odpadl; protiprávní užití cizí hodnoty a plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama.

Z ustanovení § 451 odst. 2 OZ 1964 byly přežaty skutkové podstaty plnění bez právního důvodu a plnění z právního důvodu, který odpadl. Stejně tak plnění za osobu, která měla po právu plnit sama, odpovídá znění ustanovení § 454 OZ 1964. Naproti tomu úprava OZ již výslovně nezmiňuje majetkový prospěch získaný z nepoctivých zdrojů. Nově se však setkáváme se skutkovou podstatou

¹⁰⁶ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1245.

¹⁰⁷ Rozsudek NS ze dne 8. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 199/2007: „Příkladem plnění bez právního důvodu je i užívání cizího pozemku bez nájemní smlouvy či jiného titulu opravňujícího užívat cizí věc.“

¹⁰⁸ Podobně se k tomuto vyjadřuje i J. Petrov, který vyžaduje přesnější vymezení pojmu plnění, tak, aby skutková podstata plnění bez právního důvodu nemohla kolidovat se skutkovou podstatou protiprávního užití cizí hodnoty, o které již § 2991 odst. 2 OZ (oproti úpravě OZ 1964) hovoří. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1881-1882.

¹⁰⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1290-1291.

protiprávního užití cizí hodnoty. Z výčtu byla dále vypuštěna skutková podstata plnění z neplatného právního úkonu (nyní jednání), kterou zákonodárce dle důvodové zprávy¹¹⁰ nyní pokládá za případ plnění bez právního důvodu, pročez není nutné její explicitní vyjádření. Nic z výše uvedeného však nelze s ohledem na demonstrativnost daného výčtu pokládat za zúžení ani rozšíření předpokladů vzniku závazku z bezdůvodného obohacení.¹¹¹

Na okraj pokládám za příléhavé zmínit, že se moderní právní věda začíná přiklánět k dělení těchto skutkových podstat do určitých skupin. Toto dělení vychází z rozlišování kondikcí (ve smyslu nároků z bezdůvodného obohacení na vydání obohacení) z plnění a kondikcí nikoli z plnění. Kondikce „z plnění“ předpokládají plnění ochuzeného obohacenému, které se nezakládalo na dostatečném právním důvodu. Proto do této skupiny budou spadat případy plnění bez právního důvodu (*condictio indebiti*) či plnění z právního důvodu, který odpadl (*condictio ob causam finitam*). Naproti tomu kondikce „nikoli z plnění“ plnění ochuzeného obohacenému nepředpokládají. Sem by pak byly řazeny případy protiprávního užití cizí hodnoty a plnění za jiného. Význam tohoto rozlišování lze spatřovat především v konkretizaci předpokladů vzniku bezdůvodného obohacení, jakými jsou „bez spravedlivého důvodu“ či „na úkor jiného“ a v určení aktivní legitimace subjektů, resp. určení toho, kdo je obohacným a kdo ochuzeným. Česká právní nauka však toto členění zatím jednoznačně nepřijala, což plyne už ze samotného, již zmíněného, problému příliš širokého výkladu pojmu plnění, které je pro toto dělení základním kritériem. Pojem „plnění“ je však v souvislosti s tímto dělením vymezován jako „vědomé poskytnutí výhody, kterým poskytovatel vůči příjemci sleduje určitý účel“ (například splnění určité povinnosti).¹¹²

3.2.1 Plnění bez právního důvodu

Pod skutkovou podstatu plnění bez právního důvodu spadá velice široká škála případů bezdůvodného obohacení, při kterých už od samého počátku chybělo důvodu pro to, aby určitá osoba nabyla majetkový prospěch. Od okamžiku jeho nabytí pak vzniká bezdůvodné obohacení. Za právní důvod plnění lze považovat právní jednání, soudní rozhodnutí, rozhodnutí správního orgánu, anebo i přímo

¹¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹¹ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 25.

¹¹² MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1269-1273.

zákonem stanovené právo nabývat určitý prospěch.¹¹³ Příčinou přesunu, a tedy i nabytí těchto majetkových hodnot, pro které neexistoval právní důvod, může být především omyl,¹¹⁴ byť si lze představit i jiné případy naplnění této skutkové podstaty, například plnění nedluhu donucením. Častým příkladem, který bývá uváděn, je duplicitní úhrada jednoho řádného dluhu. V takovém případě první úhradou věřiteli zaniká dluh splněním a druhá úhrada je již nadále posuzována jako bezdůvodné obohacení plněním bez právního důvodu.¹¹⁵ Plnění bez právního důvodu může být též důsledkem omylu v osobě věřitele, například při zadávání nesprávného čísla bankovního účtu u platebního příkazu.¹¹⁶

Dalšími typickými příklady této skutkové podstaty jsou zhodnocení movité nebo nemovité věci ve vlastnictví jiného v mylném domnění, že peněžními investicemi ochuzený zhodnocuje majetek vlastní, či provedení prací nebo výkonu bez smluvního podkladu a bez projevené vůle toto učinit bezúplatně.¹¹⁷

Zajímavou otázkou je pak plnění na základě neplatného či zdánlivého právního jednání. Jak již bylo uvedeno výše, tento případ skutkové podstaty již ve výčtu nenacházíme vzhledem k tomu, že jej zákonodárce považuje za jeden z možných případů plnění bez právního důvodu. V těchto případech tedy taktéž nenastaly předpoklady pro vznik práva na dané plnění, a tedy chyběl k němu právní důvod. Je však nutné poukázat na skutečnost, že ne každé plnění, které se zakládalo na neplatném právním jednání, by se nutně muselo posuzovat jako plnění bez právního důvodu. Takto bude typicky posuzováno plnění na základě absolutně neplatného právního jednání. Jinak by se posuzoval případ, kdy již bylo plněno a poté se oprávněná osoba dovolala relativní neplatnosti právního jednání. V takovém případě by se jednalo o skutkovou podstatu plnění z právního důvodu, který odpadl. Stejně tak si lze představit situaci, kdy dlužník plnil na základě

¹¹³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1245.

¹¹⁴ Rozsudek NS ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3923/2008: „*O plnění bez právního důvodu jde... tehdy, jestliže právní důvod k plnění od počátku vůbec neexistoval; např. plnění poskytnuté omylem tomu, kdo nebyl věřitelem, plnění poskytnuté v domnění, že je jím plněn dluh, ačkoli žádný neexistoval (tzv. plnění nedluhu), apod.*“; Stejně tak si lze představit situaci, při níž ochuzený plnil na existující dluh, avšak ve větším rozsahu, než ke kterému byl povinen.

¹¹⁵ Rozsudek NS ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 289/2001: „*Jestliže dlužníkům věřitel obdrží poté, co dluh zanikl splněním..., další plnění na tento dluh, jde – nazíráno ze strany takového věřitele o majetkový prospěch, který získal plněním bez právního důvodu...; toto bezdůvodné obohacení pak je povinen... vydat tomu, na jehož úkor se takto obohatil (tomu, kdo takové plnění poskytl).*“

¹¹⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 25-27.

¹¹⁷ BÍLKOVÁ, Jana. *Bez důvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4. s. 47.

neplatné smlouvy, pokud mylně spoléhal na její konvalidaci nebo ratihabici. Pak by se jednalo o případ plnění z právního důvodu, který však nenastal.¹¹⁸

J. Eliáš má dále za to, že z uvedeného přístupu zákonodárce nelze obecně dovozovat upuštění závěrů judikatury o nutnosti striktního odlišování skutkových podstat plnění bez právního důvodu a plnění z neplatného právního jednání, ke kterým soudy dospěly za účinnosti úpravy obsažené v OZ 1964.¹¹⁹ I za stávající právní úpravy je totiž třeba vyvozovat jiné právní následky z plnění, které mezi stranami proběhlo omylem bez závislosti na jakémkoliv právním důvodu a z plnění, které osoba poskytla druhé v úmyslu dostat tak svému závazku, přestože byl tento závazek posléze shledán neplatným.

Uvedené ilustruje na následujícím příkladu: *Kupující A uzavře kupní smlouvu s prodávajícím B, která však není platná. Ve smlouvě bylo ujednáno, že kupní cena má být zaplacená na účet sdělený prodávajícím B. Tento účet náleží osobě C, která je s osobou B ve smluvním vztahu, a o jejíž identitě nemá A tušení. Pokud by se mělo jednat o plnění, které nemělo souvislost s jakýmkoliv právním jednáním, bylo by nahlíženo jako na obohaceného na osobu C. Mohlo by se však zdát rozumnější zohlednit skutečnost, že zaplacení kupní ceny nebylo výsledkem omylu na straně kupujícího A, nýbrž se jednalo o plnění z kupní smlouvy určené osobě B a skutečnost, že B z vlastní vůle určil jako platební místo účet osoby C, je zcela nahodilá. K navrácení plnění by tak v zásadě měla být povinna osoba B, jakožto druhá smluvní strana.*

Zákonodárce se zde patrně snažil výše uvedené judikатурní závěry překonat, čehož jsou dokladem i podmínky pro možnost domáhat se plnění po subjektu odlišném od smluvních stran neplatné smlouvy (§ 2994 a § 2995 OZ), které jsou však specifikovány poměrně úzce. Na případy, které by tyto podmínky nebyly schopny naplnit, by se však nadále uváděné závěry aplikovat mohly. Z uvedeného vyplývá, že takovéto prosté podřazení dané skutkové podstaty pod skutkovou podstatu jinou nemusí být vždy jednoznačné.

¹¹⁸ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1299.

¹¹⁹ Usnesení NS ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1142/2011: „Je třeba přísně rozlišovat mezi skutkovou podstatou plnění bez právního důvodu a skutkovou podstatou plnění z neplatného právního úkonu (nyní jednání)... Důsledkem plnění z neplatné smlouvy je povinnost účastníků smlouvy vzájemně si vrátit vše, čeho plněním ze smlouvy nabyli, jak výslovně stanoví § 457 OZ 1964 (nyní § 2993 OZ); z něj současně vyplývá, že spočívá-li bezdůvodné obohacení v plnění na základě neplatné smlouvy, jsou ve vzájemném vztahu pouze její účastníci. To platí bez ohledu na to, zda se v souvislosti s plněním z neplatné smlouvy obohatil i někdo jiný nebo zda v souvislosti s plněním z této smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného.“

Tento názor by se též mohl uplatnit i u právního jednání, které je toliko zdánlivé. Stran bezdůvodného obohacení lze totiž na kategorii neplatného a zdánlivého právního jednání nahlížet srovnatelně. To vyplývá i z ustanovení § 610 odst. 2 OZ, který v zásadě nečiní rozdíl mezi právním postavením stran zdánlivé, neplatné či zrušené smlouvy, v souladu s níž bylo plněno.¹²⁰

3.2.2 Plnění z právního důvodu, který odpadl

Druhou, ve výčtu uvedenou, skutkovou podstatou bezdůvodného obohacení je plnění z právního důvodu, který odpadl. Od předchozí skutkové podstaty se liší tím, že pro majetkový prospěch zprvu právní důvod existoval, avšak posléze došlo k jeho odpadnutí, čímž se ze zprvu důvodného obohacení stalo obohacení bezdůvodné. Předpokladem pro naplnění této skutkové podstaty je tedy existence právního důvodu v okamžiku daného plnění. Pakliže by totiž bylo plněno až tehdy, kdy již právní důvod přestal působit (a to i v mylném domnění, že tomu tak není), byly by naplněny znaky plnění bez právního důvodu.¹²¹

Praktický význam pro odlišování těchto skutkových podstat spočívá zejména v určení počátku běhu promlčecí lhůty či aplikace pravidel o vědomém plnění nedluhu, které se zde dle § 2997 odst. 1 OZ neprosadí.¹²²

Tato skutková podstata v sobě rovněž skýtá značně rozsáhlou paletu v úvahu přicházejících případů. Plyne to především z rozmanitého množství variant odpadnutí právních důvodů. Například to může být odstoupení od smlouvy, zmíněné dovolání se relativní neplatnosti právního jednání, zrušení závazku dohodou nebo splněním rozvazovací podmínky, zrušení závazku soudním rozhodnutím, následná nemožnost plnění, působení zákona nebo zrušení rozhodnutí soudu, v souladu s nímž bylo plněno apod.

Odstoupení od smlouvy, jakožto jednostranné právní jednání, bude patrně nejčastějším způsobem odpadnutí právního důvodu. Toto právní jednání dle § 2004 OZ závazek zrušuje od samého počátku (*ex tunc*) a tedy jeví se navenek, jako by mohlo naplňovat spíše předpoklad skutkové podstaty plnění bez právního

¹²⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 49-51.

¹²¹ Rozsudek NS ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 28 Cdo 2598/2014: „*O bezdůvodném obohacení vzniklém plněním z právního důvodu, který odpadl, je na místě hovořit za předpokladu, že právní důvod k plnění v době, kdy je poskytováno, existuje... Plnila-li... jedna strana druhé způsobem ujednaným ve smlouvě, který již okamžikem uskutečnění plnění coby právní důvod přestala působit, mohlo se jednat toliko o plnění bez právního důvodu.*“

¹²² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1300-1301.

důvodu. Judikatura však pravděpodobně z výše uvedených důvodů dovodila, že se jedná o plnění, jehož právní důvod následně odpadl.¹²³ To znamená, že promlčecí lhůta počíná běžet až samotným odpadnutím právního důvodu. V opačném případě, započala-li by promlčecí lhůta běžet již poskytnutím předmětného plnění, jako tomu je u plnění bez právního důvodu, bychom mohli dospět k absurdní situaci, kdy by sice vzniklo právo na vydání bezdůvodného obohacení, ale bylo by již dávno promlčené. Na okraj lze podotknout, že dle § 1980 OZ má stejné právní účinky jako odstoupení od smlouvy i zánik fixního závazku v případě prodlení dlužníka.

Posledně zmiňovaný příklad, kterým je zrušení soudního rozhodnutí, v souladu s nímž bylo plněno, je v právní doktríně velmi široce diskutovanou problematikou, která má přesah i do práva procesního. Zejména se pak bude z praktického i teoretického hlediska jevit sporná kategorie deklaratorních soudních rozhodnutí, které byly v rámci mimořádného opravného řízení kasačním rozhodnutím s účinky *ex tunc* zrušeny.

NS ve svém rozsudku velkého senátu¹²⁴ sice dovozuje, že bylo-li plněno na základě takového soudního rozhodnutí, bude daný případ posouzen jako bezdůvodné obohacení plněním z právního důvodu, který odpadl, avšak pouze za předpokladu že povinnost pro dané plnění z hlediska hmotného práva skutečně neexistovala. Pokud by tato povinnost i přes kasační rozhodnutí měla stále oporu v hmotném právu, poskytnutí daného plnění by mělo za následek její zánik splněním a o bezdůvodné obohacení by se nejednalo. Otázku existence či neexistence této povinnosti by pak soud posuzoval v případném sporu jako otázku *předběžnou*.¹²⁵

Přístup naposledy zmiňovaného rozsudku velkého senátu NS však nebyl přijímán jednoznačně, což bylo příčinou toho, že dané rozhodnutí nebylo schváleno

¹²³ Usnesení NS ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3369/2013: „*Odstoupení od smlouvy je smlouva zrušena s účinky od počátku (ex tunc) ... Mezi stranami smlouvy se zrušení smlouvy od počátku projevuje zejména tím, že se obnovují jejich práva a povinnosti v té podobě, v jaké je měly k předmětu smlouvy před jejím uzavřením (tedy obnovuje se původní stav). Bylo-li na základě takto zrušené smlouvy plněno, jde o bezdůvodné obohacení získané plněním z právního důvodu, který odpadl..., a každý z účastníků zrušené smlouvy je povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.*“

¹²⁴ Rozsudek NS ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011: „*Pokud žalovaný at již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení – splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala..., získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení... Jestliže na základě povinnosti uložené pravomocným rozhodnutím soudu, které neodpovídá skutečným hmotněprávním poměrům, žalovaný plnil na neexistující dluh, pak žalobci vzniká bezdůvodné obohacení, a to okamžikem, kdy bylo rozhodnutí, na jehož základě bylo plněno, pravomocně zrušeno.*“

¹²⁵ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1246.

k jeho uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, byť i jeho závěry obstály testem ústavnosti v řízení před ÚS.¹²⁶ S poněkud odlišnými závěry se lze setkat v senátu NS č.29, který věc velkému senátu k rozhodnutí předložil. Tento senát se opíral o rozhodnutí senátu NS č. 21,¹²⁷ jehož členem byl i L. Drápal, který zmiňované rozhodnutí velkého senátu též podrobil sofistikované kritice.¹²⁸ Tyto závěry pak stavějí zejména na myšlence, že pokud někdo plní na základě pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí, nemůže to mít za následek zánik dluhu, protože ten předpokládá vůli daný dluh splnit, která v takovémto případě absentuje. Důsledkem toho by pak bylo možné v řízení (po zrušení daného rozhodnutí) pokračovat a meritorně rozhodnout o nároku žalobce. To však v opačném případě možné není, neboť žalobce by byl nucen vzít svou žalobu zpět proto, že jeho hmotněprávní nárok byl již uspokojen čili by soudu nezbyvalo nic jiného než danou žalobu meritorně zamítnout. Tuto situaci pak dále zkomplikoval zákonodárce novelou občanského soudního řádu¹²⁹ (dále jen OSŘ), která, aniž by se pro to z důvodové zprávy¹³⁰ dalo vyčíst jakékoliv *ratio legis*, v § 96 odst. 6 OSŘ výrazně omezila žalobcovu dispozici s řízením, neboť mu v nastíněné situaci odebrala možnost danou žalobu vzít zpět.¹³¹ To pak žalobce staví do svízelné situace, kdy řízení nemůže být pro zpětvzetí žaloby zastaveno a čeká jej jisté meritorní zamítnutí. V souvislosti s tím se pak logicky jeví problematická také otázka přiznání náhrady nákladů řízení.¹³²

Ačkoli nelze upírat názorům L. Dráपालa nebo senátu NS č. 29 jistou logiku, domnívám se, že intuitivnějším a přesvědčivějším řešením je to, které zvolil právě velký senát NS. K danému stanovisku se přikláním zejména proto, že dle mého názoru patřičně zohledňuje rozdíl mezi procesní povinností a povinností hmotněprávní. To však nemusí být na první pohled zcela zřejmé, neboť pakliže bylo

¹²⁶ Usnesení ÚS ze dne 11. 10. 2016, sp. zn. III. ÚS 2153/16.

¹²⁷ Usnesení NS ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002.

¹²⁸ Podrobněji viz DRÁPAL, Ljubomír; PONDIKASOVÁ, Tereza. *Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?* Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2015, roč. 2015, č. 3, s. 93. ISSN 1210-6410.

¹²⁹ Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹³⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹³¹ Podrobněji k této problematice viz BRIM, Luboš. *Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení.* Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 2018, č. 2, s. 58-64. ISSN 1210-6410.

¹³² MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081.* 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1307-1312.

plněno¹³³ na základě procesní povinnosti, kterou stanovil výrok soudu, a která se též reálně opírala o hmotněprávní nárok nezávisle na daném soudním rozhodnutí, tak v zásadě splnění této procesní povinnosti splývá se splněním dané povinnosti hmotněprávní, čímž dochází k zániku existujícího dluhu splněním, pročež k bezdůvodnému obohacení dojít nemůže. Toto pak není v žádném případě v rozporu se situací opačnou, kdy by se daná procesní povinnost neopírala o existující hmotněprávní nárok (tzn. rozhodnutí by bylo vadné). V takovém případě je jistě namístě usuzovat na vznik bezdůvodného obohacení, protože není-li hmotněprávního důvodu pro dané plnění, nemůže být ani právního důvodu. Podobně, avšak ne zcela zřejmě, jako u odstoupení od smlouvy zde velký senát NS zvolil právní kvalifikaci plnění z právního důvodu, který odpadl. Z tohoto důvodu pak počíná běh promlčecí lhůty až právní mocí zrušovacího rozhodnutí¹³⁴ a obranou „ochuzeného“ (původně žalovaného) pak bude nejspíše podání vzájemné žaloby, díky které bude o jejím nároku na vydání bezdůvodného obohacení rozhodnuto, což plně reflektuje i zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*.

3.2.3 Plnění za osobu, která měla po právu plnit sama

Další uvedenou skutkovou podstatou je plnění za osobu, jež měla po právu plnit sama. Pro naplnění této skutkové podstaty je třeba, aby existovala právní povinnost ke konkrétnímu plnění na straně toho, za něhož bylo plněno (obohaceného), a aby tato povinnost byla realizována tím, který tuto povinnost neměl (ochuzeným).¹³⁵

Typickým příkladem by bylo, kdyby osoba A plnila za dlužníka B jeho dluh vůči jeho věřiteli C. Přestože by se mohlo zdát, že bezdůvodné obohacení vzniká na straně osoby C, které bylo osobou A plněno, vzniká vztah bezdůvodného obohacení mezi osobami A a B, přičemž toto obohacení nespočívá v tom, že se majetkový stav osoby B zvětšil, ale v tom, že se nesnížil, přestože se snížit původně měl. Bezdůvodným obohacením se dané plnění stává v okamžiku, kdy věřitel

¹³³ Není zde rozhodující, zdali bylo plnění dobrovolné či vynucené v rámci výkonu rozhodnutí.

¹³⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu SSR zo dňa 18. 7. 1975, sp. zn. 1 Cz 53/75, R 11/1977: „*Premlčacia doba na uplatnenie nároku na vydanie neoprávneného majetkového prospechu z plnenia, ktorého právny dôvod odpadol, keď právoplatne rozhodnutie správneho orgánu o priznaní tohto plnenia bolo potom zrušené po preskúmaní rozhodnutia mimo odvolacieho konania, začne plynúť až od právoplatnosti tohto rozhodnutia o zrušení pôvodného preskúmaného rozhodnutia.*“; Odůvodnění viz LAVICKÝ, Petr. Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení. Praha: ASPI, 2006. 416 s. Přehledy judikatury, sv. 37. ISBN 80-7357-208-7. s. 299-301.

¹³⁵ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1246.

plnění přijal.¹³⁶ Z uvedeného také plyne, že právo na vydání obohacení lze uplatňovat vůči tomu, za koho bylo plněno, nikoli vůči tomu, komu bylo plněno.¹³⁷ Rozlišení této skutkové podstaty od skutkových podstat jiných je tak zásadní pro určení aktivní a pasivní legitimace, a tedy i pro případnou úspěšnost uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení u soudu.

Současně je pro naplnění předpokladů této skutkové podstaty nutné, aby mezi subjekty, mezi nimiž došlo k plnění, bylo zřejmé, že je plněno za jiného, jinak by se opět mohlo jednat o plnění bez právního důvodu, kdyby se například osoba, jež plnila, mylně domnívala, že se jedná o její vlastní povinnost. Rozhodující na druhou není, zda obohacený s poskytnutým plněním souhlasil, nelze tak však učinit proti jeho vůli.¹³⁸ Rovněž je důležité zmínit, že obohacenému vůči ochuzenému stále svědčí právo uplatňovat veškeré námitky, které by mu v souvislosti s předmětnou povinností náležely vůči věřiteli, jako například námitka promlčení.¹³⁹

Obdobu skutkové podstaty plnění za jiného lze nalézt též v § 3013 OZ, který stanoví, že „*kdo učiní za druhou osobu náklad, který tato osoba byla povinna učinit sama, má právo požadovat náhradu*“. Jaký je vztah právě mezi těmito dvěma ustanoveními je opět otázkou výkladu. Větší část literatury se spíše přiklání k názoru, že ustanovení § 3013 OZ je pouhou duplicitní úpravou bez normativního významu.¹⁴⁰ Jiní se domnívají, že § 2991 odst. 2 OZ dopadá na plnění soukromoprávních povinností, zatímco § 3013 OZ reaguje na plnění

¹³⁶ Usnesení NS ze dne 14. 8. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4436/2011: „*Bez důvodného obohacení v tomto případě spočívá v tom, že se majetkový stav povinného nezmenší v důsledku toho, že jeho dluh byl za něj splněn; tento důsledek nastává v okamžiku, kdy věřitel plnění přijme.*“

¹³⁷ Rozsudek NS ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3432/2013: „*Ten, kdo plnil za jiného, má právo požadovat vydání předmětu bezdůvodného obohacení od toho, za koho plnil, nikoli od toho, komu plnil.*“

¹³⁸ Rozsudek NS ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006: „*Uvedená skutková podstata je naplněna za předpokladu, že ten, kdo plnil jinému..., tuto povinnost neměl a plnil místo toho, kdo byl k tomuto plnění povinen..., přičemž mezi subjekty, mezi nimiž došlo k plnění, bylo zřejmé, že se plní za jiného. Není rozhodující, zda plnění bylo poskytnuto se souhlasem dlužníka, avšak nesmí jít o situaci, že bylo plněno proti jeho vůli.*“

¹³⁹ Rozsudek NS ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2093/2000: „*Jemu (obohacenému)... svědčí právo, aby vůči oprávněnému uplatnil všechny námitky, které mu v souvislosti s předmětnou povinností příslušely vůči věřiteli, tedy například i námitku zániku dluhu, jeho promlčení apod.*“

¹⁴⁰ BÍLKOVÁ, Jana. *Bez důvodného obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4. s. 123.; nebo ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodného obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 42-43.; či MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1347-1348.

veřejnoprávních povinností.¹⁴¹ Lze se ovšem setkat i se třetím názorem, který z důvodu přehlednosti právní úpravy považuje za příléhavé pro případy plnění za jiného aplikovat toliko § 3013 OZ.¹⁴² Osobně se přikláním spíše k prvně uvedenému názoru, neboť z dikce těchto ustanovení podle mě nelze dovozovat odlišnost, která by ospravedlňovala přístup rozlišující aplikaci pro soukromoprávní a veřejnoprávní záležitosti. Názor týkající se přehlednosti určitou logiku má, avšak bylo by nutné v tomto ohledu přizpůsobit soudní rozhodovací praxi.

Pro úplnost je třeba dodat, že v ustanoveních § 1936 a § 1937 OZ nacházíme speciální úpravu případů plnění za jiného, která má aplikační přednost před úpravou obsaženou v ustanoveních týkajících se bezdůvodného obohacení, čímž okruh případů, na které tato úprava dopadá, v podstatě zužuje. V § 1937 odst. 2 OZ nacházíme úpravu situace, při níž namísto dlužníka plní ten, kdo jeho dluh zajišťuje (například ručitel či zástavní dlužník). Stejně tak se dle § 1936 odst. 2 OZ pravděpodobně úprava bezdůvodného obohacení neuplatní ani tehdy, kdy plní třetí osoba, která dluh nezajišťovala, a věřitel, který plnění přijal, na ni svou pohledávku za dlužníkem postoupil. V takovém případě ten, kdo plnil, disponuje pohledávkou vůči tomu, za koho plnil a není tedy legitimního důvod, aby mu proti této osobě též vznikl nárok na vydání bezdůvodného obohacení odpovídající tomu, co za ni plnil.¹⁴³

3.2.4 Protiprávní užití cizí hodnoty

Poslední zmíněnou skutkovou podstatou je pak bezdůvodné obohacení vzniklé protiprávním užitím cizí hodnoty. Jedná se o úpravu, která měla nahradit skutkovou podstatu bezdůvodného obohacení získaného z nepoctivých zdrojů obsaženou v OZ 1964 a tím tak zamezit interpretačním problémům, které by mohly vzniknout výkladem neurčitého právního pojmu, kterým je „*nepoctivé zdroje*“.¹⁴⁴

Jako jediná skutková podstata bezdůvodného obohacení předpokládá, že k obohacení došlo protiprávním jednáním. Pojem protiprávnosti je však dle

¹⁴¹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2970.

¹⁴² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1887-1888.

¹⁴³ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 42.

¹⁴⁴ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1885.

J. Eliáše nutno vykládat značně široce, neboť jen tak je možné pokrýt veškeré případy, kdy na straně obohaceného neexistuje oprávnění k nakládání s cizí hodnotou. Lze ji spatřovat například ve spáchání trestného činu (loupež, krádež, úplatek apod.), přestupku, ale také v jednání, které porušuje soukromoprávní normy chránící majetek jiných, v jednání proti dobrým mravům apod.¹⁴⁵ Pro naplnění předpokladu protiprávnosti není vyžadováno ani zavinění na straně obohaceného. Z tohoto důvodu se pak může dopustit protiprávního užívání cizí hodnoty i osoba, která jedná v omluvitelném právním omylu.¹⁴⁶

Stejně tak i pojem „užití“ je nutno vnímat v širším slova smyslu. Nejedná se zde o pouhé fyzické užívání, nýbrž o jakékoli upotřebení pro určený účel, například spotřebování, zpracování nebo převod.¹⁴⁷ Za užívání pak lze pokládat i situaci, kdy osoba učiní věc přístupnou pouze pro vlastní potřebu, přičemž není rozhodující, jakou intenzitou danou věc skutečně užívala.¹⁴⁸ Přestože pak pojem „užití“ výslovně neimplikuje výsledek spočívající v nabytí majetkového prospěchu určitou osobu, je třeba, aby protiprávní užití cizí hodnoty k takovému výsledku vedlo, protože jedině tehdy mohou být naplněny obecné předpoklady pro vznik bezdůvodného obohacení.¹⁴⁹

O pojmu „hodnota“ bylo pojednáváno v kapitole 2.1. Domnívám se, že zákonodárce zde patrně tento pojem zvolil právě ke zdůraznění toho, že se nebude vždy jednat pouze o věci, nýbrž výjimkou nebudou případy, kdy byly protiprávně užity i hodnoty v souvislosti s ochranou osobnosti. Pod tuto kategorii pak bude možné podřadit především případy užívání cizí věci (ať již hmotné, nebo nehmotné), ve kterých bylo dříve spatřováno plnění bez právního důvodu.¹⁵⁰ Nelze však vyloučit, vzhledem k poměrně širokému vymezení této skutkové podstaty, že

¹⁴⁵ RABAN, Přemysl a kol. *Občanské právo hmotné: závazkové právo*. 1. vyd. Brno: Václav Klemm, 2014. 528 s. ISBN 978-80-87713-11-2. s. 498.

¹⁴⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 54.

¹⁴⁷ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1885-1886.

¹⁴⁸ Rozsudek NS ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1321/2011: „Bezdůvodné obohacení vzniká i tomu, kdo svým jednáním dosáhl na úkor vlastníka postavení detentora jeho pozemku tím, že celý oplocený pozemek uzamkl a učinil jej přístupným pro sebe a svou potřebu, a to bez ohledu na to, nakolik intenzivně jej skutečně užíval (jakou plochu, jak často, případně kolikrát konkrétně se na něm zdržoval) ... V takovém případě se výše bezdůvodného obohacení musí odvíjet od výše nájemného odpovídající nájemní smlouvě v daném místě, čase ve vztahu k celému pozemku.“

¹⁴⁹ ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1246.

¹⁵⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 53.

by mohl nastat jejich souběh. V takovém případě bude záležet na právní kvalifikaci, kterou při svém rozhodování zvolí soud.¹⁵¹

O protiprávní užití cizí hodnoty pak půjde například v případech využití cizí podobizny, výběr peněžních prostředků z cizího účtu, vstup na uzavřený koncert, registrace místa podnikání na cizí adrese,¹⁵² neoprávněné pronajmutí či prodej cizí věci či jiná neoprávněná dispozice s cizí hodnotou,¹⁵³ využití dopravního prostředku apod.¹⁵⁴

3.3 Negativní vymezení bezdůvodného obohacení

Na ustanovení § 2991 OZ pak úprava bezdůvodného obohacení navazuje v § 2992 OZ, který negativně vymezuje případy, při nichž se o bezdůvodné obohacení nejedná. Těmito případy jsou plnění na existující dluh, neuplatnění práva, jednání ve svém výlučném a osobním zájmu či na vlastní nebezpečí a plnění s úmyslem obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat. Další takové případy lze pak nalézt v § 2998 OZ, který hovoří o plnění za účelem zakázaným či zcela nemožným a v § 2997 OZ, který počítá s případy plnění na dluh nežalovatelný, promlčený nebo neplatný pro nedostatek formy, a s případy vědomého plnění nedluhu. Při výkladu týkajícího se § 2997 OZ je však třeba mít na paměti, že odst. 2 téhož ustanovení obsahuje omezení, které vylučuje jeho aplikaci v případě, že osoba, která plnila, k tomu byla přivedena lstí, donucena hrozbou nebo zneužitím závislosti, či pokud daná osoba nebyla dostatečně svéprávná.

Tyto případy jsou různorodé povahy. Některé z nich vůbec nenaplnují předpoklady stanovené v § 2991 OZ, zejména proto, že u nich k danému plnění existuje právního důvodu, a tedy slouží spíše jako zdůraznění skutečnosti, že o bezdůvodné obohacení nejde. Ostatní pak představují skutečné případy bezdůvodného obohacení, kde by ale z různých důvodů nebylo spravedlivé požadovat, aby takové obohacení zakládalo právo na jedno vydání. Ty slouží pak při výkladu pojmu „*spravedlivý důvod*“ k jeho přesnější konkretizaci. Zákon mezi

¹⁵¹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1246.

¹⁵² Rozsudek NS ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 28 Cdo 964/2008.

¹⁵³ Rozsudek NS ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1056/2010.

¹⁵⁴ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1886.

těmito skupinami případů nedělá většího rozdílu, ale společně u nich prolamuje obecnou zásadu bezdůvodného obohacení tím, že vylučuje vznik povinnosti dané obohacení vydat.¹⁵⁵ Jedná se tedy o okolnosti, na které lze nahlížet jako na liberační důvody. Vznik povinnosti vydat obohacení je tak vázán na skutečnost, že žádný z liberačních důvodů nenastal. V opačném případě si však lze představit, že na skutkový stav bude nikterak výjimečně možné vztáhnout více liberačních důvodů zároveň, což samo o sobě v praxi nebývá problematické.¹⁵⁶

3.3.1 Plnění na existující dluh

V první řadě vznik povinnosti vydat obohacení nevzniká, byl-li řádně splněn platný dluh, protože ten sám o sobě představuje právní důvod, jehož existence pojmově bezdůvodné obohacení vylučuje. Z důvodové zprávy vyplývá, že zákonodárce chtěl tímto zdůraznit skutečnost, že zavázal-li se dlužník smlouvou poskytnout úplatu za určité protiplnění, nemůže se následně dovolávat ustanovení o bezdůvodném obohacení s poukazem například na to, že plnil více, než činí obvyklá cena daného protiplnění. Stejně tak se ani věřitel nemůže domáhat vydání toho, oč se dlužník obohatil tím, že byť plnil podle smlouvy, plnil méně, než činí obvyklá cena.¹⁵⁷

Totéž platí rovněž v případě, že byl dlužníkem splněn dluh věřiteli předčasně, tedy před okamžikem jeho splatnosti. V takovém případě jistě věřiteli vzniká určitá hospodářská výhoda, spočívající v možnosti s převzatým plněním disponovat. Tak například v případě peněžitého plnění může tyto finanční prostředky věřitel uložit na účet u peněžního ústavu a pobírat z nich úroky. Dlužníkovi pak nesvědčí oprávnění z titulu bezdůvodného obohacení domáhat se vydání právě zmíněného užitku, který věřitel díky předčasnému splnění dluhu získal.¹⁵⁸

K tomu je pak třeba podotknout, že je-li povinnost plnit vázána na odkládací podmínku, která však dosud nebyla naplněna, nejedná se o předčasné splnění dluhu, nýbrž o plnění bez právního důvodu, a dané plnění by tedy představovalo

¹⁵⁵ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1384.

¹⁵⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 57.

¹⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁵⁸ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 59-60.

bezdůvodné obohacení.¹⁵⁹ Až případné dodatečné naplnění odkládací podmínky by vedlo ke vzniku právního důvodu, čímž by rozebíraný liberační důvod opět mohl v nastíněném případě nalézt své uplatnění.¹⁶⁰

3.3.2 Neuplatnění práva

Dalším případem, který nezakládá povinnost obohacení vydat, je obohacení se na úkor jiného tím, že nebylo uplatněno právo, ačkoli takové právo uplatněno být mohlo. Důvodová zpráva zde opět poskytuje určité vodítko k tomu, o jaké situace by se mohlo jednat. Nejde pouze o případy, kdy se věřiteli v důsledku neuplatnění svého práva takové právo oslabilo promlčením nebo zaniklo prekluzí, nýbrž i o takové, kdy právo není uplatněno již v okamžiku, kdy pohledávka dospěla. V takovém případě totiž může být dlužník obohacen, neboť je mu umožněno déle disponovat s majetkovou hodnotou, kterou měl již věřiteli vydat. Věřiteli tedy pak náleží pouze zvlášť stanovená zákonná práva (například úrok z prodlení) nebo práva zvlášť ujednaná (například smluvní pokuta), nikoli však práva z titulu bezdůvodného obohacení.¹⁶¹ V zásadě se jedná o protipól výše zmíněného předčasného splnění dluhu.

V tomto směru je zdůrazňováno, že předmětné neuplatnění práva nemá být ztotožňováno s aktivním domáháním se ochrany svých práv, například za situace, má-li povinný bez dalšího splnit určitou povinnost, které nedostojí, a pokračuje v užívání hodnoty, která by v tom okamžiku měla příslušet osobě jiné. Užívá-li tedy nájemce věc po skončení nájemního vztahu, nelze dovodit, že by snad tento liberační důvod byl naplněn, pakliže se pronajímatel od okamžiku skončení nájemního vztahu nedomáhal vydání (či vyklizení) věci. Možnost domáhat se svých subjektivních práv před soudy či jiným zákonem stanoveným způsobem by měla být hlavně nástrojem k zajištění dodržování práv a povinností vyplývajících z hmotněprávní úpravy, nikoliv podmínkou jejich vzniku.¹⁶²

¹⁵⁹ Rozsudek NS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1782/2011: „*Nebyla-li splněna odkládací podmínka, nevznikla žádné ze stran kupní smlouvy povinnost plnit závazky z této smlouvy, a pokud ze smlouvy plnila, plnila... bez právního důvodu.*“

¹⁶⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 60.

¹⁶¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶² ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1253-1254.

3.3.3 Jednání ve svém výlučném a osobním zájmu

Možnost domáhat se vydání obohacení je zákonem vyloučena také za situace, kdy někdo jedná ve svém výlučném a osobním zájmu, přičemž tím dojde k vedlejšímu důsledku, spočívajícím v obohacení jiných osob. Jako příklad bývají uváděny tzv. pozitivní externality. Důvodová zpráva v tomto ohledu zmiňuje investici do vlastního majetku, která vede ke zvýšení ceny sousedních pozemků.¹⁶³

Doslovný výklad tohoto ustanovení by mohl být však matoucí a vést k jeho nepřiměřeně široké aplikaci, jelikož by mohlo dopadat na velice rozmanité situace, na které by dopadat nemělo. Tak například nelze dovodit, že by snad zhotovitel, plnící na základě smlouvy o dílo za účelem dosažení zisku v rámci své podnikatelské činnosti, jednal dle tohoto ustanovení toliko ve svém výlučném a osobním zájmu. Takový výklad by byl nepřipustný, a je tedy nutné dané ustanovení zužovat takovým způsobem, aby znemožňovalo možnost domáhat se vydání obohacení pouze tehdy, obdržel-li jej obohacený jako vedlejší efekt činnosti, která k jeho přivození nebyla směřována a kterou byl sledován vlastní záměr ochuzeného.¹⁶⁴

Stejně tak je důležité, aby dané jednání bylo přičitatelné ochuzenému. V opačném případě by ostatně bylo absurdní akceptovat výklad, podle kterého by se obohacený, který protiprávně užíval cizí hodnotu, mohl dovolávat tohoto liberačního důvodu s poukazem na skutečnost, že tak jednal ve svém výlučném a osobním zájmu.

Za vhodné v souvislosti s tímto liberačním důvodem považují zmínit případ,¹⁶⁵ ve kterém NS dovedl, že hradí-li náklady na ostrahu vlastník nemovitosti, přes kterou vede vstup do průmyslového areálu, nemá nárok na vydání bezdůvodného obohacení, spočívajícího v poměrných nákladech na ostrahu vůči vlastníkům nemovitostí nacházejících se v témž průmyslovém areálu, pokud tito vlastníci s ostrahou nesouhlasí. Jedná se pouze o vedlejší efekt v podobě pozitivní externality, kterou je možné definovat jako dopad chování jednoho subjektu na blahobyt subjektu jiného, nezakládající vztah z bezdůvodného obohacení.¹⁶⁶

¹⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 61.

¹⁶⁵ Rozsudek NS ze dne 20. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 4897/2014.

¹⁶⁶ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2972-2973.

3.3.4 Jednání na vlastní nebezpečí

Obdobně, jako je tomu u jednání ve svém výlučném a osobním zájmu, ani jednání na vlastní nebezpečí, přestože může vést k obohacení jiného, nezakládá povinnost obohacení vydat. Důvodová zpráva uvádí příklad, kdy jedna osoba bezúplatně plní osobě druhé v očekávání výhody, protislužby nebo jiného prospěchu, aniž je k tomu příjemce právně zavázán.¹⁶⁷ Částečně se jedná o duplicitní úpravu k § 2997 odst. 1 OZ, který se týká vědomého plnění nedluhu, o němž bude pojednáváno níže.¹⁶⁸

3.3.5 Plnění s úmyslem obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat

Zákon pak v § 2992 OZ ve větě za středníkem dodává, že to, co platí pro výše rozebírané případy, se vztahuje i na situace, kdy jedna osoba obohatí druhého s úmyslem ji obdarovat nebo obohatit bez úmyslu právně se vázat. V důvodové zprávě pak zákonodárce dané ustanovení konkretizuje, když říká, že je tím míněno plnění s úmyslem obohatit jiného darem, ze slušnosti nebo mravní povinnosti, popřípadě jinou liberalitou.¹⁶⁹

Bylo-li plněno s úmyslem jiného obdarovat a tato osoba plnění přijala, je nutné na takové jednání stran nahlížet jako na uzavření darovací smlouvy dle § 2055 odst. 1 OZ, čímž dochází ke vzniku právního důvodu, který vylučuje aplikaci pravidel o bezdůvodném obohacení. Dle § 2055 odst. 2 OZ ale není darováním plnění z pouhé společenské služby, je-li z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat. V takovém případě právní důvod pro dané plnění opravdu chybí a jeví se tedy jako logické na naposledy zmiňované ustanovení v úpravě bezdůvodného obohacení navázat.

Pojem „společenská služba“ se též snažil vymezit i NS ve své judikatuře, kde říká: „*Strany nemusí mít úmysl založit určité právo a určitý závazek, nemusí si ani uvědomovat, že svým chováním zakládají právní vztahy. Stačí, chovají-li se způsobem, který k založení konkrétního závazkového právního vztahu směřuje. V mnohých případech existuje chování, které však se zřetelem ke všem okolnostem konkrétního případu k založení závazkového právního stavu a s ním spojených*

¹⁶⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁸ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2973.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

*subjektivních práv a povinností nesměřuje. Typickým příkladem jsou případy, kdy jde o společenské úsluhy či o sousedskou, resp. přátelskou výpomoc. Tyto společenské úsluhy charakter závazkových právních vztahů nemají. To znamená, že vzájemná práva a povinnosti z nich nevznikají, jejich porušení není právem sankcionováno a jejich plnění nelze, pokud není uskutečněno dobrovolně, s úspěchem soudně vynucovat.*¹⁷⁰

Za takovéto liberalility je pak patrně možné považovat například rozdělení se se spolužákem o svačinu, svezení souseda do města, pozvání na oběd nebo již zmiňovaný příklad spropitného v restauraci.¹⁷¹ I pokud bychom tedy se zřetelem ke všem konkrétním skutkovým okolnostem dovodili, že v těchto případech právní důvod skutečně neexistoval, nelze se s poukazem na tento liberační důvod domáhat vydání daného plnění z titulu bezdůvodného obohacení.

3.3.6 Plnění na nežalovatelný dluh

Ustanovení § 2997 odst. 1 OZ dále znemožňuje, aby se osoba domáhala vrácení toho, co plnila na dluh nežalovatelný. Jedná se o jediné ustanovení z celé právní úpravy, které pojem „*nežalovatelný dluh*“ používá. Tímto pojmem měl zákonodárce však na mysli dluh nevymahatelný, tedy takový, který není možné vymáhat u soudu. Pokud však tedy dojde ke splnění takového nevymahatelného dluhu, není věřitel povinen poskytnuté plnění vrátit. Takový dluh se též nazývá jako dluh z naturální obligace. Úprava OZ pak za tyto dluhy považuje především dluhy vzniklé v souvislosti se sázkou, hrou a losem (§ 2873 an. OZ).

Pravidlo uvedené v § 2997 OZ je do jisté míry podobné § 2875 OZ, který stanoví, že „*byla-li výhra dána, nemůže ji prohrávající strana vymáhat zpět*“. Stejně tak nelze vymáhat dluhy vyplývající ze zápůjčky nebo úvěru poskytnutých k sázce, hře nebo losu. Dluh z losu je dle § 2882 OZ nevymahatelný pouze v případě, že nesloužil k rozhodnutí sporu, rozdělení společné věci, anebo k rozhodnutí hlasování. Ustanovení § 2883 OZ naopak stanoví, že vymahatelné jsou

¹⁷⁰ Usnesení NS ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

¹⁷¹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1915.

dluhy ze sázky, hry nebo loterie, které jsou provozovány státem či podléhají úřednímu povolení.¹⁷²

3.3.7 Plnění na promlčený dluh

Promlčený dluh je dalším typem nevymahatelného dluhu. Na rozdíl od předchozích dluhů však nevzniká tato naturální obligace přímo *ex lege*, nýbrž je její vznik vázán na uplatnění námítky promlčení. Z tohoto důvodu se pravděpodobně zákonodárce rozhodl tuto kategorii vyčlenit a stavět vedle kategorie nežalovatelného dluhu, byť se v zásadě jedná o jeho subkategorii.

Pakliže plnila osoba na promlčený dluh, aplikuje se nejprve speciální ustanovení § 609 OZ, které stanoví, že „*plní-li však dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat vrácení toho, co plnil.*“ Přijetí takového plnění věřitelem tedy nelze považovat za bezdůvodné obohacení.¹⁷³ Mohlo by se na první pohled zdát, že ustanovení § 2997 OZ je toliko redundantní, neboť pouze opakuje již stanovené pravidlo. Tato úvaha se však při bližším rozboru daného ustanovení jeví jako nesprávná, neboť, jak již bylo uvedeno v úvodu této podkapitoly, ustanovení § 2997 odst. 2 OZ obsahuje výluky, se kterými § 609 OZ však nepočítá, čímž je tedy dané ustanovení úpravou bezdůvodného obohacení doplňováno.

Od plnění na promlčený dluh je pak třeba zásadně odlišovat situaci, kdy bylo plněno na dluh prekludovaný. Prekludovaný dluh nelze podřadit pod pojem „*nežalovatelný dluh*“, neboť se v podstatě jedná o dluh neexistentní.¹⁷⁴ V takovém případě by dané plnění bylo posuzováno jako bezdůvodné obohacení plněním bez právního důvodu, jež by zakládalo povinnost takové obohacení vydat.

¹⁷² PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2976.

¹⁷³ Rozsudek NS ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 28 Cdo 2893/2005: „*Za bezdůvodné obohacení se nepovažuje, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu. Jinak vyjádřeno, zákon dovoluje a nevyklučuje dobrovolnou realizaci povinnosti, kterou by jinak soud v příslušném řízení nemohl věřiteli přiznat, aniž takový důsledek sankcionuje podle ustanovení o bezdůvodném obohacení. Tento závěr odpovídá důsledkům plynoucím z realizace zásady soukromé autonomie. Je totiž zcela na vůli povinného, zda vůbec, případně v jakém rozsahu, uspokojí nárok věřitele, který sice v soudním řízení by nemohl být přiznán pro původně vznesenou námítku promlčení, avšak který je později dlužníkem (z jakýchkoliv důvodů) přece jen splněn.*“

¹⁷⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 68.

3.3.8 Plnění na dluh neplatný pro nedostatek formy

Nárok na vydání bezdůvodného obohacení nevzniká ani v případě, že byl plněn dluh vyplývající z právního jednání neplatného jen pro nedostatek formy. Především se bude jednat o nedodržení požadavku písemné formy, či formy notářského zápisu, přičemž není rozhodující, zdali byl takový požadavek stanoven přímo zákonem nebo byl sjednán samotnými stranami. Jestliže by však bylo předmětné právní jednání stíženo neplatností i z jiného důvodu, nebude plnění, poskytnuté na základě takového neplatného právního jednání, z režimu bezdůvodného obohacení vyloučeno. Je též třeba rozlišovat, zdali se jednalo o právní jednání jednostranné či právní jednání dvoustranné.

Nebyla-li dodržena forma u jednostranně zavazujícího právního jednání, a zavazaná strana přesto plnila, nevzniká bezdůvodné obohacení a takového plnění se nelze domáhat nazpět. Příkladem by mohlo být budoucí darování dle § 2057 OZ, kdy bylo plněno, přestože nebyla dodržena písemná forma.¹⁷⁵

V případě bilaterálních právních jednání, jež jsou neplatná pro nedostatek formy, je vrácení poskytnutého plnění vyloučeno pouze při naplnění podmínky, že již plnily obě strany. V opačném případě by docházelo k nepřiměřenému zvýhodňování strany, která plnění obdržela, avšak sama sjednané protiplnění ještě neposkytla.¹⁷⁶

3.3.9 Vědomé plnění nedluhu

Ustanovení § 2997 odst. 1 OZ nakonec stanoví, že právo na vrácení toho, co plnil, nemá ani ten, kdo jiného obohatil s vědomím, že k tomu není povinen (vědomě plnil nedluh). Logicky pak z uvedeného vyplývá, že aplikaci tohoto liberačního důvodu vylučuje přítomnost omylu, spočívajícím v nesprávném přesvědčení ochuzeného, že plněním vyrovnává svůj dluh vůči obohacenému.

Předpokladem pro vyloučení nároku na vrácení toho, co ochuzený plnil, je tedy skutečnost, že si ochuzený v okamžiku plnění byl vědom toho, že nemá povinnost plnit. Musí se jednat o vědomost prokázanou, nikoli pouze presumovanou. Nepostačuje tak, že ochuzený měl a mohl vědět o tom, že plní

¹⁷⁵ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2976.

¹⁷⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1263.

nedluh, stejně tak je irelevantní, že si omyl o existenci dluhu sám zavínil, resp. že se jej mohl při vyvinutí obvyklé opatrnosti vyvarovat. Je-li zde absence vědomosti o neexistenci dluhu, není právo na vydání bezdůvodného obohacení tímto liberačním důvodem dotčeno.¹⁷⁷

O vědomé plnění nedluhu však nepůjde v případě, kdy jde o plnění z právního důvodu, který později nenastal nebo odpadl. Typickým příkladem bude složení zálohy nebo zhodnocení cizí věci, jež má být v souladu s příslibem příjemce plnění posléze převedena do vlastnictví plnítele.¹⁷⁸ V takových případech se tento liberační důvod neprosadí, neboť se jedná o bezdůvodné obohacení plněním z právního důvodu, který odpadl, a vzniká povinnost dané obohacení vydat.¹⁷⁹

3.3.10 Plnění za účelem zakázaným

Dle § 2998 OZ plnila-li strana vědomě proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zakázaným, nemá právo požadovat, aby jí dané plnění bylo vráceno. Zakázaným účelem je pak takový, který je v rozporu s dobrými mravy nebo odporuje zákonu.¹⁸⁰ Smlouva, podle které má jedna strana poskytnout plnění straně druhé, aby ta vykonala něco zakázaného, je smlouva neplatná, což by obecně nevyklučovalo nárok na vydání daného plnění z titulu bezdůvodného obohacení. Rozebíraný liberační důvod však tomuto následku brání, čímž v něm lze spatřovat i určité preventivní působení na stranu, která by zakázaného účelu prostřednictvím jiné osoby chtěla dosáhnout, neboť nebude mít nárok na vrácení toho, co plnila, a to bez ohledu na to, zda druhá strana skutečně něco vykonala.¹⁸¹

Podmínkou naplnění tohoto liberačního důvodu je přímý úmysl osoby, která plnila. To lze dovést nejen z povědomí plnítele, o kterém dané ustanovení hovoří, nýbrž i ze skutečnosti, že bylo plněno za určitým účelem, což implikuje požadavek dostatečné intenzity složky volní.¹⁸² Úmysl nepřímý či případy lhotejnosti pak zpravidla nebudou tímto ustanovením dotčeny.

¹⁷⁷ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 71-72.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2976.

¹⁸⁰ Uvedené lze dovést z § 547 nebo § 580 odst. 1 OZ.

¹⁸¹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2998.

¹⁸² ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 75.

V žádném případě však nelze dovodit, že by vyloučení nároku na vrácení toho, co bylo plněno, jakkoliv bránilo rozhodnutí o propadnutí či zabrání věci v případném trestním řízení podle norem trestního práva.¹⁸³

Dále ve větě druhé téhož ustanovení nacházíme úpravu situace, kdy někdo něco dal, aby zabránil protiprávnímu činu, tomu, kdo se jej chtěl dopustit. Jedná se tedy o odvrácení protiprávního následku, nikoliv o pohnutí k právem reprobovanému účelu. Ve své podstatě se nejedná o liberační důvod, nýbrž o *condictio ob turpem causam*, neboť v takovém případě umožňuje požadovat takové plnění nazpět. Není přitom relevantní, zdali k odvrácení protiprávního jednání skutečně došlo.¹⁸⁴

Jestliže by si tedy pronajímatel na nájemci vynutil peněžité plnění jdoucí nad rámec úhrad sjednaných v nájemní smlouvě pod pohružkou odpojení předmětného bytu od přívodu vody a elektrické energie,¹⁸⁵ mohl by se nájemce vrácení této částky domáhat s poukazem na to, že byla dána s úmyslem zabránit protiprávnímu činu ve smyslu tohoto ustanovení, neboť uskutečnění pronajímatelovy hrozby by z jeho strany představovalo nezákonné jednání.¹⁸⁶

3.3.11 Plnění za účelem zcela nemožným

V poslední řadě pak zákonná úprava vylučuje právo domáhat se vrácení toho, co strana vědomě plnila, proto, aby druhá strana něco vykonala za účelem zcela nemožným. Důvodová zpráva ospravedlňuje zakotvení tohoto liberačního důvodu tím, že by se v daném případě jednalo v podstatě o tzv. skryté darování.¹⁸⁷

K účelu zcela nemožnému je třeba přistupovat jako k účelu objektivně absolutně nemožnému, který se vymyká veškerým fyzikálním zákonům. Nemožnost plnění musí být přitom počáteční, nikoliv až následná.¹⁸⁸ Typicky uváděné příklady „*snést modré z nebe*“ nebo „*naučit strom mluvit*“ tento

¹⁸³ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2998.

¹⁸⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1. s. 1462.

¹⁸⁵ Srov. usnesení NS ze dne 18. 2. 2004, sp. zn. 7 Tdo 191/2004.

¹⁸⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVIČ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 77.

¹⁸⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁸⁸ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2977.

požadavek bezesporu naplňují.¹⁸⁹ Pouhá obtížnost, hospodářská náročnost či neproveditelnost ze strany obohaceného, by v zásadě nevylučovala nárok z titulu bezdůvodného obohacení. Je též třeba, aby tato nemožnost byla v okamžiku plnění ochuzenému jednoznačně zřejmá. Pokud by se mu jevila jen jako nepravděpodobná či nejistá, nebylo by právo na vydání daného obohacení dle tohoto ustanovení nijak dotčeno.¹⁹⁰

3.4 Vypořádání bezdůvodného obohacení

Obecné pravidlo pro vypořádání bezdůvodného obohacení je obsaženo v generální klauzuli § 2991 OZ, podle které je obohacený povinen ochuzenému vydat to, oč se obohatil. Toto pravidlo je pak dalšími ustanoveními rozváděno či případně modifikováno tak, aby byl plně zajištěn smysl a účel tohoto institutu v návaznosti na předchozí výklad.

Je třeba předeslat, že oproti předchozím úpravám bezdůvodného obohacení je úprava obsažená v OZ v tomto ohledu daleko propracovanější a rozsáhlejší. Na druhou stranu je tak, dle mého názoru, učiněno na úkor přehlednosti, neboť institut, který dříve povětšinou sestával z pouhých pár ustanovení, se nyní skládá z jejich téměř dvojnásobného počtu, přičemž se zákonodárce ne vždy zcela důsledně drží jejich logicky systematické struktury.

3.4.1 Reciproční restituční povinnost

Ustanovení § 2993 OZ se týká vypořádání plnění, které se zakládalo na neplatném, zrušeném či případně zdánlivém závazku. Dané ustanovení si především klade za cíl vyřešit vzájemný vztah mezi povinnostmi obou stran vrátit si to, co si navzájem plnily. Plnila-li pouze jedna ze smluvních stran, nebude pro toto ustanovení aplikační prostor, neboť to předpokládá obousměrný převod majetkových hodnot.

Plnily-li obě strany, může každá ze stran požadovat, aby jí druhá strana vydala, co získala, přičemž tím není dotčeno právo druhé strany namítnout vzájemné plnění. Takto vyjádřené pravidlo odbouralo problematický výklad § 457 OZ 1964, který se zpravidla přikláněl k nutnosti žalobce vázat svůj žalobní nárok

¹⁸⁹ HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8. s. 1947.

¹⁹⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 77-78.

na podmínku vydání toho, co sám obdržel. Nebyla-li tato podmínka splněna, nezbyvalo soudu nic jiného než žalobu jako nedůvodnou zamítnout. Tento přístup byl však opuštěn a namítnutí povinnosti k protiplnění je teď tak plně v dispozici každé ze stran závazku.¹⁹¹

3.4.2 Náhrada vůči uživateli nebo poživateli

Přestože závazkový vztah z bezdůvodného obohacení vzniká mezi osobou obohacenou a osobou ochuzenou, čemuž též odpovídá i případná restituční povinnost, připouští právní úprava v určitých případech domáhat se náhrady po osobě, která přímo subjektem tohoto vztahu není, neboť jí nelze upřít určitou participaci na jeho vzniku.

Dal-li někdo neoprávněně věc k užívání nebo požívání jinému, aniž ten byl v dobré víře, má vlastník nebo spoluvlastník věci vůči uživateli nebo poživateli právo na náhradu tak, jak to stanoví § 2994 OZ. Uvedený přístup měl překonat obtíže rozhodovací praxe, podle které v těchto případech nebylo v zásadě možné uplatňovat právo na vydání bezdůvodného obohacení po osobě, která předmět obohacení fakticky užívala, nehledě na to, zdali byla v dobré víře, či nikoliv.¹⁹²

Otázku dobré víry nyní právní úprava zohledňuje tak, že je-li osoba, která má věc ve své faktické detenci v dobré víře o tom, že jí byl k užívání daný předmět přenechán osobou k tomu oprávněnou, může se vlastník domáhat vydání bezdůvodného obohacení pouze po tom, kdo dané užívání třetí osobě umožnil. Pokud by však dobrá víra na straně uživatele absentovala, mohl by se vlastník domáhat náhrady přímo vůči němu, přičemž mu zůstává zachováno právo proti osobě, která neoprávněně s jeho věcí disponovala. Je pak čistě na zvážení ochuzeného, u koho bude svůj nárok uplatňovat, aniž by se mu ovšem mohlo dostat dvojího plnění, které by přesahovalo rozsah restituční povinnosti.¹⁹³

¹⁹¹ Tamtéž, s. 149.

¹⁹² Usnesení NS ze dne 4. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 2265/2014: „K uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení získaného plněním poskytnutým na základě neplatné smlouvy jsou věcně legitimováni pouze účastníci této smlouvy, a to bez ohledu na skutečnost, zda v souvislosti s plněním došlo k bezdůvodnému obohacení i na úkor někoho jiného... Vůči vlastníku nemovitosti se tedy... neobohacuje přímo její faktický uživatel, ale subjekt, který tuto nemovitost za úplatu přenechává třetí osobě k užívání.“; Podobně k tomu rozsudek NS ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 33 Odo 369/2004.

¹⁹³ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 101-102.

3.4.3 Obohacení třetí osoby

Navazující ustanovení § 2995 OZ předpokládá trojstranný vztah, v němž dlužník plní svůj závazek věřiteli, přičemž toto plnění vede k obohacení třetí osoby, která stranou závazkového vztahu není. Tímto však není vyloučena existence případného závazkového vztahu mezi věřitelem a třetí osobou.¹⁹⁴ Oproti § 2994 OZ není předpokladem aplikace tohoto ustanovení neoprávněné užívání nebo požívání věci jiného, nýbrž skutečnost, že se určité osobě dostalo majetkového prospěchu od ochuzeného na základě lsti, hrozby, či zneužití závislosti, nebo od ochuzeného, který nebyl svéprávný.¹⁹⁵ Jen v těchto výjimečných případech bude pak ochuzenému umožněno domáhat se vydání bezdůvodného obohacení po třetí osobě, čímž je prolomeno obecné pravidlo bezdůvodného obohacení, podle kterého se v těchto případech lze vydání domáhat pouze po sobě, která stranou závazku je.

3.4.4 Alternativní plnění

Právní úprava bezdůvodného obohacení dále počítá s případy, kdy měl dlužník plnit jedno z více alternativních plnění, přičemž jich poskytl omylem více. V takovém případě bude dle ustanovení § 2996 OZ záležet na vůli dlužníka, které z předmětných plnění bude žádat zpět. Avšak měl-li právo volby věřitel, může se dlužník domáhat toho, aby volbu provedl věřitel. Pakliže by ten tuto volbu bez zbytečného odkladu neprovedl, náleží dlužníkovi možnost obrátit se na soud, který prohlášení vůle věřitele nahradí. Smyslem tohoto ustanovení je tedy určení toho, kdo bude oprávněn rozhodovat o tom, co má být vráceno.

Nahrazení vůle nebude dopadat na situace, kdy s volbou otálí sám dlužník. Tehdy bude patrně nutno přihlídnout k obecné úpravě způsobu plnění alternativního závazku obsažené v § 1926 a násl. OZ, z níž vyplývá, že nevykoná-li strana volbu včas, nabývá právo zvolit způsob plnění trvale strana druhá, resp. věřitel.¹⁹⁶

Důvodová zpráva též podotýká, že byl-li tu závazek s alternativním plněním a plnil-li dlužník jednu věc v omylu, že právě jen tuto má povinnost plnit, je třeba

¹⁹⁴ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2974.

¹⁹⁵ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1260.

¹⁹⁶ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 114.

vyjít z toho, že plnil to, co plnit měl. Tímto plněním pak dluh zaniká, a tudíž toto ustanovení nelze uplatnit. Na druhou stranu je však možné užít obecná ustanovení týkající se omylu. Tentýž závěr lze shledat i v případě, že věřitel přijal plnění na alternativní závazek v omylu, že nemá právo volit plnění jiné.¹⁹⁷

3.4.5 Naturální a relutární restituce

Co se týká účelu bezdůvodného obohacení, který směřuje k obnovení původního právního vztahu (*restitutio in integrum*), lze z dikce § 2999 odst. 1 OZ věty první dovést preferenci naturální restituce. V zásadě je tedy dána přednost vydání samotného primárního předmětu bezdůvodného obohacení, přičemž nebude-li toto vydání dobře možné, nastupuje sekundární povinnost, spočívající v poskytnutí restituce relutární v podobě peněžité náhrady ve výši obvyklé ceny.¹⁹⁸ Peněžitá náhrada pak bude typická v případech, kdy bude plnění, které je předmětem bezdůvodného obohacení, spočívat ve výkonech.

Při posuzování, zda je vydání toho, co bylo neoprávněně získáno, „dobře možné“, je třeba přihlížet ke všem důsledkům tohoto navrácení v předešlý stav, a to zejména z hlediska hospodárnosti, aby totiž k němu nedocházelo za cenu znehodnocení nebo dokonce zničení věcí, jež by jinak mohly sloužit svému účelu tam, kde jsou umístěny, a aby také nedocházelo i k dalším nákladům, jež by bylo třeba vynaložit na demontáž vrácených věcí.¹⁹⁹ V souvislosti s obvyklou cenou a objektivním pojetím předmětu bezdůvodného obohacení pak odkazují na výklad v kapitole 2.1.

Druhá věta téhož ustanovení dále stanoví, že bylo-li plněno na základě neplatného nebo zrušeného právního jednání, právo na peněžitou náhradu nevznikne v rozsahu, v jakém se to přičí účelu pravidla vylučujícího platnost právního jednání. Aplikace tohoto pravidla bude tedy přicházet v úvahu pouze za předpokladu, že bylo přistoupeno k restituci relutární. Sedláček²⁰⁰ se též pozastavuje nad určitou nejasností samotné textace uvedeného ustanovení, které ve své hypotéze předpokládá „*neplatné nebo zrušené právní jednání*“, avšak

¹⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁹⁸ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8. s. 471.

¹⁹⁹ Rozsudek NS ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2083/2013.

²⁰⁰ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2979.

v dispozici pracuje již jen se spojením „účel pravidla vylučujícího platnost právního jednání“, aniž by odkazovalo na případné „zrušené právní jednání“. Podle něj pak bude zřejmě toto ustanovení dopadat pouze na případy právních jednání neplatných. Na druhou stranu by se dle mého názoru v takových případech mohlo postupovat analogicky, jako je tomu obdobně v případě zdánlivých právních jednání. Důvodová zpráva²⁰¹ spatřuje smysl tohoto ustanovení zejména v ochraně nezletilých osob při uzavírání smluv, byť si zde lze dozajista představit i případnou ochranu proti smlouvám lichevním.

Podle § 2999 odst. 2 OZ bude postupováno tehdy, byla-li mezi stranami sjednána smlouva, která byla neplatná či zrušená, přičemž je třeba bezdůvodné obohacení vypořádat v rámci peněžité náhrady. V takovém případě nebude relevantní výše obvyklé ceny, nýbrž výše úplaty, která byla sjednána ve smlouvě.²⁰² Výjimkou z tohoto pravidla je, byla-li výše úplaty důvodem neplatnosti smlouvy nebo důvodem zrušení závazku, anebo byla-li výše úplaty takovým důvodem podstatně ovlivněna. Tehdy bude poskytována peněžité náhrada ve výši obvyklé ceny podle § 2999 odst. 1 OZ.

Může nastat situace, kdy předmět bezdůvodného obohacení bylo obecně vzato možné vydat, nicméně v mezidobí nastala skutečnost, která jeho vydání vylučuje, zejména proto, že došlo k jeho zkáze, ztrátě nebo zhoršení z příčin, které jdou k tíži ochuzeného. Ustanovení § 2999 odst. 3 OZ na tyto situace reaguje tím, že obohacený v takovém případě nahradí nanejvýš tolik, co ušetřil na vlastním majetku. Tomu je třeba rozumět tak, že obohacený vydá tolik, kolik by odpovídalo snížení jeho majetku nebo zvýšení jeho závazků, které by nastalo, pokud by předmět bezdůvodného obohacení nebyl v jeho dispozici.²⁰³

3.4.6 Ochrana dobré víry obohaceného

Jak bylo uvedeno v úvodu předchozí kapitoly, úprava OZ v souvislosti s institutem bezdůvodného obohacení přikládá významnou úlohu koncepci ochrany poctivosti a dobré víry. Předem je třeba poznamenat, že tato ochrana nebude dopadat na případy, kdy je vyloučena naturální restituce, nýbrž se bude vztahovat pouze na případy, kdy nastupuje restituce relutární. Podle § 3002 odst. 1 OZ pak

²⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²⁰² PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2980.

²⁰³ Tamtéž.

nebude poctivost a dobrá víra relevantní ani tehdy, kdy bylo plněno na základě neplatné úplatné smlouvy, či v případě, že byl závazek z takovéto smlouvy zrušen.

Výchozím ustanovením je přitom § 3000 OZ, který stanoví, že poctivý příjemce vydá, co nabyl, nanejvýš však v rozsahu, v jakém obohacení při uplatnění práva trvá. Při určování poctivosti či nepoctivosti příjemce bude možné navázat na ustanovení § 992 OZ v rámci úpravy držby, podle kterého se považuje za poctivého ten, kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává. Nepoctivý pak bude ten, kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží.²⁰⁴

Pakliže se tedy předmět bezdůvodného obohacení v době uplatnění práva již nenachází v majetkové sféře obohaceného, který je poctivým příjemcem, nebude povinen nabytý majetkový prospěch vydat. Na druhou stranu se lze přiklonit k názoru, že ke zproštění této povinnosti nedojde v případě, že bude předmět bezdůvodného obohacení pouze přeměněn na odlišnou majetkovou hodnotu, například zakoupil-li obohacený automobil za částku odpovídající původnímu bezdůvodnému obohacení. Ke zproštění povinnosti bezdůvodné obohacení vydat bude docházet především tehdy, kdy byl tento předmět fakticky zkonsumován, či kdy dojde jiným způsobem k jeho úplnému zániku.²⁰⁵

Ustanovení § 3001 odst. 1 OZ dále ochranu poctivého příjemce rozvíjí pro případ, že předmět bezdůvodného obohacení zcizil za úplatu. Tehdy mohou podle důvodové zprávy²⁰⁶ nastat různé situace: buďto poctivý příjemce utržil více, než činí obecná cena, anebo utržil méně. S ohledem na uvedené mu musí být ponechána možnost volby, zda poskytne peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny, anebo to, co za předmět bezdůvodného obohacení utržil. Ve větě druhé téhož ustanovení pak nacházíme explicitní úpravu vyloučení jakékoliv povinnosti náhrady poctivého příjemce tehdy, kdy předmět bezdůvodného obohacení zcizil bezúplatně. Ochuzenému je však v tomto případě přiznána možnost požadovat náhradu po osobě, která předmět od obohaceného nabyla, pakliže ta nebyla v dobré víře.

Zvláště si praxe vynutila reakci na situace tzv. vnuceného obohacení ustanovením § 3001 odst. 2 OZ, podle kterého je potlačena restituční povinnost

²⁰⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 139.

²⁰⁵ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1272.

²⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

obohaceneho v pripade, kdy ziskal predmet obohaceni v dobre vire nebo bez sveho svoleni. Dulezitym predpokladem pro aplikaci tohoto ustanoveni je, ze predmet obohaceni od sameho pocatku nelze dobre vydat, resp. vypořádání by mělo být spjato s relativní restitucí, jak již bylo uvedeno výše. Dopadat tedy bude zejména na situace, v nichž predmet bezduvodneho obohaceni spočival ve výkonech (například posekání zahrady, umytí oken, oprava plotu, výsadba stromů na pozemku obohaceneho).²⁰⁷ Prestoze OZ terminologicky rozlišuje mezi „*pocivým příjemcem*“ a „*obohaceným v dobre vire*“, lze těmto pojům z praktického pohledu prisuzovat shodný normativní obsah. Dále je nutné termín „*bez sveho svoleni*“ vykládat značně extenzivně, neboť svolení může být učineno i mlčky.²⁰⁸ Tak například pakliže obohaceny, vracející se do sveho domu, zahlédne pracovníka, který opravuje jeho plot, aniž by ho upozornil na skutečnost, že si tuto opravu neobjednal, lze již uvažovat o svolení, které bylo učineno mlčky či případně odpadnutí jeho dobre viry, a proto nechal-li by pracovníka opravu dokončit, nemohl by se následně dovolávat odpadnutí jeho restituční povinnosti s poukazem na tohoto ustanovení. Toto ustanovení dále obsahuje určitý korektiv, který by mohl odbourat některé až příliš tvrdé důsledky spjaté s aplikací tohoto ustanovení, neboť stanoví, že se dané pravidlo neuplatní, vznikl-li by tím stav zjevně odporující dobrým mravům.²⁰⁹

Ochrana pocivého příjemce je následně specifikována v návaznosti na § 3002 odst. 1 OZ i pro případy, kdy příjemce predmet bezduvodneho obohaceni nabytý podle úplatné smlouvy, jež nebyla platná, jistou dobu užíval. Výše rozsahu restituce je v takovýchto případech korigována ustanovením § 3002 odst. 2 OZ, podle kterého je pocivý příjemce povinen poskytnout druhé straně náhradu za užívání pouze do výše odpovídající jeho prospěchu. Tuto výši lze pak určit zejména na základě určitého objektivizovaného kritéria, kterým by opět mohla být obvyklá cena, kterou by uživatel za užívání musel jinak zaplatit.²¹⁰

²⁰⁷ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezduvodné obohaceni*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 129.

²⁰⁸ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2981–2982.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1276.

3.4.7 Absence dobré víry obohaceného

Naproti ochraně poctivého příjemce pak úprava v ustanoveních § 3003 a § 3004 odst. 1 OZ zohledňuje i příjemcovu nepoctivost, resp. zlou víru. Podle těchto ustanovení je nepoctivý příjemce povinen vydat vše, co obohacením nabyl v době, kdy jej získal, včetně plodů a užitků. K vymezení plodů a užitků lze přitom vyjít z výkladu ustanovení § 491 OZ. Nadto je nepoctivý příjemce rovněž povinen nahradit užitek, resp. ušlý zisk, který by ochuzený byl získal, kdyby k bezdůvodnému obohacení nedošlo.²¹¹

V případě, že by nepoctivý příjemce předmět bezdůvodného obohacení za úplatu zcizil, má ochuzený právo požadovat, aby mu byla dle jeho volby vydána buď peněžité náhrada, anebo co obohacený zcizením utržil. Tak například byla-li předmětem bezdůvodného obohacení nemovitost, která byla zcizena, naskýtá se možnost ochuzeného domáhat se výše její obvyklé ceny, anebo výše ceny, jakou obohacený zcizením nemovitosti utržil. Může si tedy zvolit i částku, která je z obou ta vyšší.²¹²

3.4.8 Nabytí obohacení zásahem do přirozeného práva

Institut bezdůvodného obohacení doznal oproti předchozím úpravám změny, která svým způsobem přesahuje její základní zásady v tom smyslu, že vyzdvihuje zásahy do práv svou podstatou nemajetkové povahy, které jsou však za určitých okolností penězi ocenitelnou hodnotou. Tyto okolnosti mohou spočívat kupříkladu v konkrétní osobě, jejíž přirozené právo, chráněné ustanoveními první části OZ, pro popularitu nebo věhlas určuje na specifickém trhu s informacemi tohoto typu i hodnotu konkrétního omezení či využití přirozeného práva.²¹³

Ustanovení § 3004 odst. 2 OZ stanoví, že bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto zásahem do těchto práv, může se ochuzený domáhat za neoprávněné nakládání s hodnotami týkajícími se jeho osobnosti namísto plnění podle § 3004 odst. 1 až dvojnásobku odměny obvyklé za udělení souhlasu s takovým

²¹¹ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2984.

²¹² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s. ISBN 978-80-7478-013-4. s. 277.

²¹³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1280.

nakládáním.²¹⁴ Nadto dané ustanovení poskytuje soudu, je-li pro to spravedlivý důvod, možnost rozsah plnění přiměřeně zvýšit, není-li dle jeho názoru dostatečný ani dvojnásobek. Svou povahou je tak toto ustanovení do určité míry preventivní či následně sankční.

3.4.9 Náhrada nutných nákladů a *ius tollendi*

V § 3005 OZ, jež je posledním ustanovením úpravy bezdůvodného obohacení, nacházíme regulaci práv vztahujících se k vydávanému předmětu. Podle tohoto ustanovení má ten, kdo předmět bezdůvodného obohacení vydává, právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložil. Při výkladu nutných nákladů je možné vyjít ze závěrů rozhodovací praxe, podle které právo na náhradu nutných nákladů zahrnuje jen nevyhnutelné náklady, tedy zejména náklady spojené s řádným užíváním získané věci, které by měl stejně vynaložit i ten, komu se věc vrací. Nutnými náklady se míní náklady, které jsou nezbytně spojeny s řádnou péčí o věc, a proto musí jít o náklady účelné a takové, které jsou nevyhnutelné pro uchování a pro údržbu věci v řádném stavu (nikoli tedy o náklady na úpravu věci, například podle záliby vydávající osoby).²¹⁵

Uvedené ustanovení ještě přiznává osobě, která předmět obohacení vydává, právo oddělit vše, čím ji na svůj náklad zhodnotil, je-li to možné bez zhoršení podstaty věci (*ius tollendi*). To kupříkladu znamená, že nelze od věci oddělit její součásti, neboť podle § 505 OZ je tím věc znehodnocena.²¹⁶ Shodně, jako je tomu u náhrady nutných nákladů, je oddělení zhodnocení věci konstruováno jako možnost, a nikoliv povinnost. Následně by se tedy za předpokladu, že se osoba rozhodne této možnosti nevyužít, dalo uvažovat o vzniku bezdůvodného obohacení na straně osoby, jíž je věc vydávána, v rozsahu odpovídajícímu tomu, oč se obohatila zhodnocením vydaného předmětu bezdůvodného obohacení.²¹⁷

Je zřejmé, že toto ustanovení bude nacházet svůj aplikační prostor pouze v případech vydávání předmětu bezdůvodného obohacení prostřednictvím naturální restituce. Stejně tak je nutné podotknout, že je pro jeho aplikaci zcela

²¹⁴ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 144-145.

²¹⁵ Rozsudek NS ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1942/2013.

²¹⁶ KINDL, Milan; ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 937 s. ISBN 978-80-7380-742-9. s. 872-873.

²¹⁷ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3. s. 1281.

irelevantní subjektivní postoj obohaceno. Nezáleží tedy na tom, zdali byl v dobré víře, či nikoliv. Tím je oproti předchozímu ustanovení naopak opět zdůrazňován smysl a účel tohoto institutu, který by se neměl soustřeďovat na sankcionování.

3.5 Promlčení bezdůvodného obohacení

Právo na vydání bezdůvodného obohacení spadá do kategorie relativních majetkových práv, z čehož plyne, že bude dle § 611 OZ podléhat promlčení stejně jako všechna ostatní majetková práva, vyjma případů stanovených zákonem. K promlčení, jakožto následku marného uplynutí lhůty stanovené k uplatnění práva, však soud přihlédně pouze za předpokladu, že osoba povinná vznesla námitku, že je právo promlčeno. Pokládám za nutné podotknout, že právo namítat promlčení je hmotněprávní povahy,²¹⁸ což upírá soudu možnost o takovém právu povinného poučovat, neboť dle § 5 OSŘ soudy poskytují účastníkům řízení poučení pouze o jejich právech a povinnostech, jež jsou povahy procesněprávní.

Bylo-li právo na vydání bezdůvodného obohacení uplatněno až po marném uplynutí promlčecí lhůty a byla-li řádně vznesena námitka promlčení, nebude domáhání se priznání takového práva před soudem úspěšné. Jedná se však stále o naturální obligaci, a proto, jak již bylo uvedeno výše, plnila-li povinná osoba navzdory tomu, že oprávněné osobě toto právo nebylo soudem priznáno, bezdůvodné obohacení v takovém případě oprávněné osobě nevzniká a nebude mít povinnost dané plnění vracet nazpět.

U práva na vydání bezdůvodného obohacení je stanovena kombinovaná promlčecí lhůta – subjektivní a objektivní, přičemž obě tyto lhůty počínají, běží a končí nezávisle na sobě. Pro vzájemný vztah těchto lhůt platí, že skončí-li běh jedné z nich, právo se promlčí, a to i přesto, že oprávněnému běží ještě promlčecí lhůta druhá.²¹⁹

3.5.1 Subjektivní promlčecí lhůta

Právní úprava subjektivní promlčecí lhůty ve vztahu k právu na vydání bezdůvodného obohacení navazuje na obecná ustanovení týkající se počátku běhu

²¹⁸ DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. Občanské právo hmotné. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3. s. 411-412.

²¹⁹ Usnesení NS ze dne 18. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3148/2009.

promlčecí lhůty a její délky.²²⁰ Ustanovení § 619 odst. 1 OZ spojuje počátek běhu této promlčecí lhůty se dnem, kdy právo vymahatelné u orgánu veřejné moci (kterým je bezesporu i právo na vydání bezdůvodného obohacení) mohlo být uplatněno poprvé. Druhý odstavec téhož ustanovení dále rozvádí, že právo mohlo být uplatněno poprvé, pakliže se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.

V souvislosti s rozebíranou problematikou je též důležité ustanovení § 621 OZ, které pro počátek běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení stanovuje rozhodné okolnosti, jež spočívají ve vědomosti ochuzeného, že k bezdůvodnému obohacení vůbec došlo, a o osobě povinné k jeho vydání.

V literatuře se lze setkat s různorodými názory na to, jaký vztah mezi sebou mají právě ustanovení § 619 a § 621 OZ. Jedním z názorů je, že je třeba počátek běhu promlčecí lhůty ve vztahu k bezdůvodnému obohacení klást alternativně k okamžiku, kdy se ochuzený dozví o rozhodných okolnostech, nebo k okamžiku, kdy se o nich dozvědět měl a mohl. Rozhodující by byl okamžik, který nastal dříve, přičemž je třeba k otázce alternativního plynutí subjektivní promlčecí lhůty přistupovat velice obezřetně a aplikace „*měl a mohl*“ by měla dopadat pouze na případy, kdy lze na straně ochuzeného objektivně shledat hrubou nedbalost ve vztahu k jeho právu.²²¹

Jiným názorem, který je v souladu s dosavadní rozhodovací praxí,²²² je pak vnímání § 621 OZ jako speciální normy vůči § 619 OZ i ve vztahu ke kvalitě vědomosti, což ve svém důsledku znamená, že se nelze spokojit při stanovení počátku subjektivní promlčecí lhůty pouze s tím, že ochuzený měl a mohl požadovaný okruh informací znát. Tento přístup argumentuje zejména tím, že pakliže § 621 OZ výslovně hovoří o „*vědomosti*“ jakožto okolnosti rozhodné pro běh subjektivní promlčecí lhůty, měl tím zákonodárce na mysli spojit její počátek právě s reálnou vědomostí, nikoli pouze vědomostí domnělou, která by ve výsledku mohla ztížit stanovení určujícího okamžiku, protože okolnosti vzniku

²²⁰ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 174.

²²¹ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9. s. 2205.

²²² Usnesení NS ze dne 27. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 306/2005: „*Z hlediska posouzení počátku běhu... subjektivní promlčecí doby... je rozhodný okamžik, kdy se oprávněný v konkrétním případě skutečně dozví o tom, že došlo na jeho úkor k získání bezdůvodného obohacení a kdo je získal. Vyžaduje se tedy skutečná (prokázaná), a nikoli jen předpokládaná vědomost oprávněného.*“

bezdůvodného obohacení mohou v závislosti na specifikách jednotlivých případů zůstat dotčeným osobám bez jejich zavinění po delší dobu do určité míry skryty, třebaže jsou teoreticky zjistitelné. V podstatě by tím byl ochuzený sankcionován za nedostatek jeho právní bdělosti způsobem neúměrným povaze vztahů bezdůvodného obohacení, jenž by byl spojen se ztrátou šance na úspěšné vymožení jeho nároku.²²³

Přesto se však přikláním k prvně uvedenému výkladu vztahu těchto ustanovení, neboť se domnívám, že s druhým názorem není nikterak v rozporu, ba naopak poskytuje soudům širší možnost flexibilně reagovat na veškeré myslitelné okolnosti konkrétně řešených případů, což lze, vzhledem ke komplexnosti institutu bezdůvodného obohacení a jeho účelu, jen uvítat.

Rozhodnou okolností pro počátek běhu subjektivní promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení pak není, zdali ochuzený znal právní kvalifikaci skutkové podstaty bezdůvodného obohacení, neboť subsumpce toho kterého konkrétního případu pod jednotlivou skutkovou podstatu záleží na kvalifikační úvaze soudu. Stejně závěry lze shledat i u reálné výše bezdůvodného obohacení, která též pro určení počátku běhu subjektivní promlčecí lhůty ochuzenému nemusí být v plném rozsahu známa. V poslední řadě je třeba zdůraznit, že počátek promlčecí lhůty nelze vztahovat k okamžiku, jenž předchází dni, k němuž je právo možno vykonat poprvé.²²⁴

Délka subjektivní promlčecí lhůty je stanovena dle § 629 odst. 1 OZ na tři roky, což je změna oproti předchozí úpravě, která počítala s roky dvěma.

3.5.2 Objektivní promlčecí lhůta

Uplatnění práva na vydání bezdůvodného obohacení je dále ohraničeno maximální délkou časového úseku v podobě objektivní promlčecí lhůty, během které se obohacený nemůže úspěšně proti uplatňovanému nároku bránit námitkou promlčení. V závislosti na tom, zdali se jednalo o úmyslné či neúmyslné nabytí bezdůvodného obohacení, je tato délka stanovena dle § 638 OZ na deset či patnáct let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo, resp. kdy byla naplněna některá ze skutkových podstat stanovených v § 2991 OZ s určitými specifiky, na které bylo poukázáno ve výkladu obsaženém v kapitole 3.2. Toto ustanovení navazuje na

²²³ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bezdůvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 174-175.

²²⁴ Usnesení NS ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3833/2014.

úpravu § 629 OZ, podle kterého se majetkové právo promlčí nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy dospělo, ledaže zákon zvlášť stanoví promlčecí lhůtu jinou.²²⁵ Objektivní promlčecí lhůta tedy počíná běžet nezávisle na vědomosti ochuzeného, že k bezdůvodnému obohacení vůbec došlo.²²⁶

Na druhé straně se však jeví jako klíčové zkoumat subjektivní stránku povinného ve vztahu k nabytému bezdůvodnému obohacení, zejména pak právě pro určení délky objektivní promlčecí lhůty. V případě úmyslného jednání obohaceného je pak ochuzený do jisté míry chráněn delší promlčecí lhůtou, než kdyby úmysl na straně obohaceného absentoval. Vzhledem k tomu, že úprava obsažená v OZ či jiném občanskoprávním předpisu pojem a podstatu úmyslného jednání nevymezuje, je třeba v právní teorii přihlídnout k právní úpravě zavinění obsažené v zákoně č. 40/2009 Sb. (dále jen TZ). Právní teorie vycházející z § 15 odst. 1 TZ rozlišuje dle přítomnosti rozumového (intelektuálního) a volního (určovacího) prvku mezi úmyslným jednáním a jednáním z nedbalosti. O úmysl přímý (*dolus directus*) jde tehdy, jestliže ten, kdo se na úkor jiného bezdůvodně obohatil, věděl, že svým jednáním získá bezdůvodné obohacení a současně jej také získat chtěl. O úmysl nepřímý (*dolus indirectus*, resp. *eventualis*) jde tehdy, jestliže ten, kdo se na úkor jiného obohatil, věděl, že svým jednáním obohacení, které mu nenáleží, může získat, a s tímto následkem byl pro případ, že nastane, srozuměn. V obou případech je tedy rozhodujícím znakem úmyslu předchozí vědomost subjektu, který se bezdůvodně obohatil, o tom, že svým jednáním získává (úmysl přímý) nebo získat může (úmysl nepřímý) hodnoty, které mu nenáleží.²²⁷ V obou případech je zahrnuta jak složka intelektuální, tak složka volní, v čemž tkví základní rozdíl oproti nedbalostnímu jednání, neboť tam složka volní zcela absentuje.²²⁸

Považuji též za nutné podotknout, že úprava TZ přinesla oproti předchozí úpravě zákona č. 140/1961 Sb. rozšíření dosahu pojmu „srozumění“ i na případy tzv. teorie smíření, kdy je osoba vůči výsledku svého jednání absolutně lhostejná a lze tedy na její straně hovořit o vůli „nultní“. Těmto případům v předchozí úpravě neodpovídal výklad pojmu „srozumění“ a praxe si tak vynutila reakci

²²⁵ ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2. s. 180.

²²⁶ Rozsudek NS ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. 33 Cdo 2014/2014: „Pro stanovení počátku běhu objektivní promlčecí doby... je rozhodující okamžik, kdy bezdůvodné obohacení skutečně (fakticky) vzniklo, tj. den, kdy skutečně (fakticky) došlo k získání bezdůvodného obohacení, a to bez zřetele na to, zda oprávněný subjekt o svém právu na vydání plnění z bezdůvodného obohacení věděl či nikoli.“

²²⁷ Rozsudek NS ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 33 Odo 938/2002.

²²⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. 976 s. Student. ISBN 978-80-7502-044-4. s. 234.

v podobě ustanovení § 15 odst. 2 TZ, podle kterého to, co platí o srozumění, lze vztáhnout i na případy pouhého smíření se s výsledkem svého jednání.²²⁹ Tento výklad by tak mohl být též ve vztahu k rozebírané otázce relevantní.

²²⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 289-290.

4. Bezdůvodné obohacení v kontextu unijního práva

Kořeny unifikačních snah soukromého práva lze vysledovat až do 30. let 19. století, kdy byla vytvořena mezinárodní organizace UNIDROIT (*International Institute for the Unification of Private Law*), zabývající se harmonizací soukromého práva napříč kontinenty. Poválečná hospodářská kooperace, která vedla k vytvoření tehdejšího Evropského hospodářského společenství, následně Evropského společenství a v poslední řadě k přeměně na EU, byla už od samého počátku doprovázena myšlenkou sjednocování právních řádů, pro účely jednotnějších pravidel mezinárodního obchodu.

V rámci EU ve vztahu k bezdůvodnému obohacení, a tedy i k současné právní úpravě tohoto institutu, která je obsažena v OZ, můžeme najít značnou inspiraci v těchto unifikačních snahách. Konkrétně pak nejzřetelněji v návrhu společného referenčního rámce (*Draft Common Frame of Reference* – dále jen DCFR), který byl zveřejněn počátkem roku 2008,²³⁰ a na nějž vedle právních řádů ostatních zemí, kterými se v rámci této právní úpravy nechal inspirovat, poukazuje zákonodárce u více ustanovení i v důvodové zprávě.²³¹ Podobnou úpravu lze nalézt též v Evropském občanském zákoníku (*European civil code*). Oběma těmito dokumentům však doposud nebyla přiznána jejich právní závaznost, a proto slouží právě zejména jako bohatý inspirační zdroj.

DCFR sestává z 10 knih, které se zahrnují obecná ustanovení (kniha I.), smlouvy a jiná právní jednání (kniha II.), závazky a jim odpovídající práva (kniha III.), specifické kontrakty a práva a závazky z nich vzniknuvší (kniha IV.), dobrovolné zásahy do záležitostí jiných (kniha V.), mimosmluvní odpovědnost za škodu způsobenou jinému (kniha VI.), bezdůvodné obohacení (kniha VII.), nabytí a pozbytí vlastnictví ke zboží (kniha VIII.), zástavní právo movitých věcí (kniha IX.) a svěřenské fondy (kniha X.).²³² Zvolená systematika není autory nijak zdůvodněná.²³³ Byť je tato úprava velice rozsáhlá a po obsahové stránce značně zdařilá, pro českou právní úpravu představovala inspiraci v převážné míře pouze

²³⁰ RABAN, Přemysl. Unifikace soukromého práva v EU a u nás. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2008. č. 11, s. 397.

²³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²³² STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition*. [online]. [cit. 29.2.2020]. Dostupné z WWW:

<https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf>

²³³ RABAN, Přemysl. *Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena*. Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, s. 58-63. ISSN 1210-1648.

právě pro institut bezdůvodného obohacení z knihy sedmé. Tato kniha se pak rozkládá do sedmi kapitol, na jejichž reflexi v současné právní úpravě bude poukázáno níže.

V kapitole první mimo generální klauzuli, se všemi jejími funkcemi, obsahuje DCFR určité mantinely, které se váží k její aplikaci. K. VII.-1:101 totiž stanoví, že se uplatní pouze v souvislosti s ustanoveními, které se týkají bezdůvodného obohacení. Ve své podstatě se tak může jednat o určitou prevenci ve vztahu k riziku, které s sebou nese úprava *condictio generalis*.

Druhá kapitola pojednává o tom, kdy je obohacení bezdůvodné, resp. nespravedlivé. Je tomu tak v případech, kdy obohacenému pro jeho majetkový prospěch nesvědčí titul v podobě smlouvy, právního jednání, soudního rozhodnutí či zákonného ustanovení. Naopak bezdůvodným obohacením není, pakliže osoba ochuzená s majetkovým prospěchem na straně obohaceného svobodně souhlasila. Stejně, jako je tomu v OZ, DCFR v K. VII.-2:101 vypočítává i určitý okruh skutkových podstat, jimiž je například plnění za účelem, který odpadl, nebo s očekáváním, které se nenaplnilo.

Následující třetí kapitola je zaměřená na pojmy „*obohacení*“ a „*ochuzení*“, přičemž tyto pojmy k sobě DCFR staví v podstatě zrcadlově. Vzhledem ke zdařilé rozhodovací praxi tuzemských soudů, na kterou bylo poukázáno výše, lze patrně pochopit, proč se zákonodárce vymezení těchto pojmů v úpravě OZ vyhnul. Jakým způsobem je obohacení přičitatelné ochuzení je pak podrobně řešeno v rámci kapitoly čtvrté.

Kapitola pátá se zabývá vypořádáním bezdůvodného obohacení. DCFR rozlišuje mezi tím, zdali je předmět bezdůvodného obohacení převoditelný či nepřevoditelný. Toto dělení je určující z hlediska toho, co má být vydáno. Pakliže je předmět bezdůvodného obohacení převoditelný, bude nutné jej v takovém případě vydat. Pokud by byl naproti tomu předmět bezdůvodného obohacení nepřevoditelný, obohacený bude povinen uhradit peněžitou náhradu. Jedná se tak o přímý inspirační zdroj pro ustanovení § 2999 OZ. Stejně i zde je zohledňována případná výše úplaty u neplatného či zrušeného právního jednání, ze kterého bezdůvodné obohacení vzešlo. Tehdy bude pro vypořádání rozhodující právě výše této úplaty. DCFR se též zabývá otázkou plodů a užitků, kterých se obohacenému mohlo dostat díky bezdůvodnému obohacení. Byl-li obohacený ve zlé víře, bude jeho restituční povinnost rozšířena i o ně.

Šestá kapitola obsahuje některé výluhy z bezdůvodného obohacení, přičemž mimo jiné upravuje i obohacení třetí osoby. Pozornost je věnována i zohlednění poctivosti obohaceného, což je též předobrazem pro úpravu OZ. Bez povšimnutí nemůže zůstat, že úprava v ustanovení § 3001 odst. 2 OZ v komparaci s DCFR přiznává obohacenému výhodnější postavení – vylučuje v určitém případě náhradu bez dalšího. Takovou úpravu v DCFR nenalzáme. V souvislosti s touto problematikou si pak dovoluji poukázat na souvislost mezi ustanovením § 3002 OZ a ochranou spotřebitele tak, jak se k ní staví OZ a Soudní dvůr Evropské Unie (dále jen SDEU). Ustanovení OZ na ochranu spotřebitele brání tomu, aby byl spotřebitel povinen podnikateli za užívání věci cokoli hradit, byla-li smlouva neplatná či zrušená, přičemž je logicky povinen předmět bezdůvodného obohacení podnikateli navrátit. Uvedené se však vztahuje toliko na smlouvy uzavřené distančně či mimo obchodních prostor. SDEU²³⁴ naproti tomu tuto ochranu rozšiřuje tak, že zakazuje požadovat jakoukoliv náhradu za užívání věci u všech spotřebitelských smluv. Podle něj je čl. 3 směrnice 1999/44²³⁵ nutno vykládat jako omezení, které brání vnitrostátní úpravě, aby se prodávající domáhal náhrady za užívání zboží, které však bylo v rozporu se smlouvou, až do jeho výměny za zboží nové.²³⁶

Poslední kapitola představuje úpravu vztahů, které má institut bezdůvodného obohacení vůči jiným právním institutům. V K. VII.-7:102 se DCFR explicitně hlásí k zavedení možné konkurence nároků, při které se uspokojením jednoho z nároků snižuje o stejné množství i nárok z titulu jiného.

Pakliže je zde rozebírána úprava bezdůvodného obohacení na v podstatě nadnárodní úrovni, přičemž unifikace v rámci tohoto institutu nebyla plně završena, může se dostat do popředí i otázka rozhodného práva, podle kterého se tento závazkový právní vztah bude posuzovat. V rámci EU ve vztahu k bezdůvodnému obohacení pak tuto otázku řeší čl. 10 nařízení zvané Řím II.²³⁷

Co se týká samotné judikatury SDEU, tak ta se opakovaně vyslovuje k tomu, že zákaz bezdůvodného obohacení představuje obecnou zásadu, která je

²³⁴ Rozsudek SDEU ze dne 17.4.2008, věc C-404/06, *Quelle AG v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände*.

²³⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES ze dne 25. května 1999, o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží.

²³⁶ PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1. s. 2983.

²³⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, ze dne 11.7.2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II.).

tímto společná všem právním řádům jednotlivých členských států EU.²³⁸ Podobně se k tomu staví i Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP), který zákaz bezdůvodného obohacení považuje za obecnou zásadu mezinárodního práva.²³⁹

V poslední řadě pak považuji za příléhavé zmínit, že v rámci EU v posledních letech nelze vysledovat větších unifikačních snah. Důvodem, který za tím stojí, je dle mého názoru, až možná idealistická vize jednotné právní úpravy občanského práva, která by byla přijata všemi členskými státy EU. Dá se předpokládat, že každá z těchto zemí, už jen s ohledem na její suverenitu, bude k takovým razantním změnám přistupovat velmi zdrženlivě. Na druhou stranu akademická diskuze, která by v souvislosti s touto otázkou mohla vznikat, může být stran inspirace a sdílení vědeckých závěrů jen prospěšná.

²³⁸ Například rozsudek SDEU ze dne 16.11.2006, věc T-333/03, *Masdar (UK) Ltd v. Komise Evropského společenství*.; nebo rozsudek SDEU ze dne 10.10.2001, věc T-171/99, *Corus (UK) Ltd v. Komise Evropského společenství*.

²³⁹ Například rozsudek ESLP ze dne 5.1.2000, věc 33202/96, *Beyeler v. Italy*.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo podrobit institut bezdůvodného obohacení rozboru, který by poukazoval na určité výkladové problémy, jež by mohly vzniknout v souvislosti s aplikací jeho úpravy, případně navést, jakým způsobem by se k výkladu jejích jednotlivých ustanovení mělo přistupovat. K tomu sloužily jak odborné názory představitelů právní nauky, tak i judikatorní činnost soudů, kterou lze s ohledem na rozebíranou problematiku hodnotit jako velice zdařilou a konstantní.

První kapitola byla zaměřena na genezi a historický vývoj bezdůvodného obohacení s cílem částečně objasnit, jakým způsobem byl tento institut vytvářen a dotvářen až do podoby, kterou nalzáme v úpravě občanského zákoníku z roku 2012. Historický kontext by tak měl také představovat významné vodítko, díky kterému je možné na tuto poněkud složitou problematiku získat komplexnější náhled.

Následující kapitola, se už s ohledem na českou právní úpravu, snažila nalézat možná východiska pro výklad jednotlivých pojmů, jež v sobě zahrnují i obecné předpoklady pro vznik závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení. Nadto daná kapitola poukázala i na předpoklady, které naopak pro jeho vznik rozhodující nejsou, avšak přesto by mohly vzbuzovat určité nejasnosti.

Velice důležitou kapitolou, která je samotným jádrem celé této diplomové práce, je pak kapitola třetí. Nejprve byl její výklad zaměřen na generální klauzuli a její smysl a účel, který pro úpravu bezdůvodného obohacení představuje. Následně byla věnována pozornost demonstrativnímu výčtu jednotlivých zvláště upravených skutkových podstat bezdůvodného obohacení, přičemž se dostalo větší pozornosti problematice zrušených rozhodnutí, v souladu s nimiž bylo plněno. Tato otázka je však stran odborné právní nauky nadále předmětem nejednotného nazírání, a současně nevychází vstříc odbourání tohoto problému ani sám zákonodárce. Smyslem na druhou stranu bylo na tuto otázku upozornit a případně se přiklonit k názoru, který by pro současnou rozhodovací praxi vzbuzoval méně pochybností. Další část této kapitoly se soustředila na negativní vymezení bezdůvodného obohacení, resp. na liberační důvody, které představují okolnosti, jež vylučují samotný vznik závazkového vztahu z bezdůvodného obohacení. V souvislosti s těmito liberačními důvody by dle mého názoru patrně nebylo na škodu, kdyby zákonodárce přistoupil k jejich systematičtější úpravě. To samé

pokládám znovu za vhodné zmínit i ve vztahu k úpravě vypořádání bezdůvodného obohacení, kterým se zabývala následující podkapitola. V té byla pravděpodobně největší pozornost dedikována otázce naturální a relutární restituce a principu ochrany dobré víry, ke kterému se občanský zákoník a moderní právní doktrína poměrně zevrubně hlásí. V poslední řadě se dostalo prostoru problematice promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení, konkrétně pak subjektivní promlčecí lhůtě a promlčecí lhůtě objektivní, pro jejíž délku je určující zkoumání subjektivního postoj obohaceného.

Čtvrtá a poslední kapitola nakonec stručně rozebrala bezdůvodné obohacení v kontextu práva unijního. Klíčovým dokumentem pro její výklad se stal návrh společného referenčního rámce, který představuje pro české zákonodárství ve vztahu k úpravě bezdůvodného obohacení velký inspirační zdroj. Na legitimní otázku, proč tomu tak je, pak daná kapitola odpovídá bližším rozbořem tohoto dokumentu, v němž jsem přiblížil, že se jedná o úpravu velice zdařilou a v mnohém notně podnětnou.

Věřím, a mám za to, že zpracováním zadané problematiky jsem splnil cíle, které byly této diplomové práci kladeny. V práci jsem poskytl ucelenější pohled na problematiku bezdůvodného obohacení, který pro právní řád představuje významný právní nástroj, jemuž je třeba i do budoucna věnovat nemalou pozornost.

Cizojazyčné resumé

The presented thesis primarily focuses on the analysis of legal basis and principles of unjust enrichment. Its' goal is to provide a detailed analysis of this problematic using the comparison of doctrinal and practical opinions of leading legal experts in this field of study and the authors' own evaluative point of view. This examination is also enhanced with various judicial conclusions that are relevant for this matter.

The first chapter is dedicated to a brief historical introduction that begins at what is considered to be the birth of unjust enrichment in the Roman law era. After that this thesis focuses on regulations containing reference to unjust enrichment which appeared in Czech regions during medieval ages and later on in the civil code from 1811, the civil code from 1950 and the civil code from 1964. However, in the following chapters special attention will be paid to the civil code from 2012, which is the core of civil rights in the Czech Republic today.

The following chapter highlights the term of "*unjust enrichment*" with the objective of defining its' own conceptual characteristics. It tries to carry out an in-depth analysis on individual requirements that need to be fulfilled in order to identify enrichment which happens to be unjustified. Furthermore, it consists of requirements that are not considered to be decisive, that could however cause certain confusion about whether they are or not. It also provides closer attention to the terms "*unjust*" and "*enrichment*" separately and what they mean for the interpretation and application of this regulation.

The third chapter firstly takes into consideration the function that represents the general clause of unjust enrichment, secondly it takes a closer look on its' each and individual factual cases. Next it deals with the negative limitations that specify situations at which unjust enrichment doesn't arise from. At the end of this chapter the thesis contemplates what happens after unjust enrichment, especially the reversal of unjust enrichment with its' specifics and its' time limitation that is given by the legal order for the right to reclaim object of unjust enrichment by the disadvantaged subject and the role in it that has the person which is enriched.

The final chapter tries to point out the influence of EU's attempts to unify the area of private law. A closer look is taken at the *Draft Common Frame of Reference*. Even though it is not legally binding, it provides a huge inspiration

source for legal orders across European Union Member states and the scientific studies concerning unjust enrichment.

Seznam použité literatury a pramenů

Tištěné zdroje

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8.

BÍLKOVÁ, Jana. *Bez důvodné obohacení v novém občanském zákoníku: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 541 s. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-579-4.

DOSTALÍK, Petr. *Conditiones: ke kořenům bezdůvodného obohacení*. Praha: Auditorium, 2018. 240 s. ISBN 978-80-87284-74-2.

DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 436 s. ISBN 978-80-7552-187-3.

ELIÁŠ, Jan; BRIM, Luboš; ADAMOVÁ, Hana. *Bez důvodné obohacení*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. 252 s. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-407-2.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s. ISBN 978-80-7478-013-4.

ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. 1. Svazek, § 1-487. Praha: Linde, 2008. 1391 s. Zákony – komentáře. ISBN 978-80-7201-687-7.

FIALA, Josef; KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 718 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-058-1.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualiz. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 310 s. ISBN 978-80-7380-454-1.

HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník: komentář: podle stavu k 1.3.2003*. 1. Svazek § 1-487. 2. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2003. 755 s. Zákony – komentáře. ISBN 80-7201-406-4.

HRDINA, Antonín I.; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 138 s. ISBN 978-80-7380-471-8.

HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo: zvláštní část (§ 2055-3014): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2072 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

JANKŮ, Martin; MAREK, Karel. *Soukromé právo po rekodifikaci*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. 144 s. Eupress. ISBN 978-80-7408-167-5.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014. 976 s. Student. ISBN 978-80-7502-044-4.

KADLECOVÁ, Marta; SCHELLE, Karel; VESELÁ, Renata; VLČEK, Eduard. *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 279 s. ISBN 978-80-7380-041-3.

KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1.

KINDL, Milan; ROZEHNAL, Aleš a kol. *Občanský zákoník: praktický komentář*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019. 937 s. ISBN 978-80-7380-742-9.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

KORECKÁ, Věra. *Neoprávněný majetkový prospěch v občanském právu*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981. 137 s. Spisy právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně, sv. 39. 55-954-82.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 921 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2.

LAVICKÝ, Petr. *Přehled judikatury ve věcech bezdůvodného obohacení*. Praha: ASPI, 2006. 416 s. Přehledy judikatury, sv. 37. ISBN 80-7357-208-7.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654): komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-529-9.

MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IX, § 2894-3081*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 1728 s. Komentátor. ISBN 978-80-7502-199-1.

NOVOTNÝ, Vladimír a kol. *Majetek územně samosprávných celků: komplementární pohled vybraných aktuálních problémů soukromého i veřejného práva*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2017. 116 s. ISBN 978-80-87956-58-8.

PETROV, Jan; VÝTISK, Michal; BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-653-1.

PLECITYÝ, Vladimír; SALAČ, Josef; BAJURA, Jan a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. 408 s. ISBN 978-80-7552-703-5.

RABAN, Přemysl a kol. *Občanské právo hmotné: relativní majetková práva*. Brno: Václav Klemm, 2013. 476 s. ISBN 978-80-87713-10-5.

RABAN, Přemysl a kol. *Občanské právo hmotné: závazkové právo*. 1. vyd. Brno: Václav Klemm, 2014. 528 s. ISBN 978-80-87713-11-2.

SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Civilní kodexy 1811–1950-1964*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. 594 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity, sv. 45. ISBN 80-210-0597-1.

ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; HRÁDEK Jiří; VOJTEK, Petr; HAJN, Petr a kol. *Občanský zákoník: komentář. Svazek VI, § 2521 až 3081*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 1516 s. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. Rekodifikace. ISBN 978-80-7478-630-3.

VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. upr. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

Časopisecké články

BRIM, Luboš. *Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení*. Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 2018, č. 2, s. 58-64. ISSN 1210-6410.

DRÁPAL, Ljubomír; PONDIKASOVÁ, Tereza. *Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“?* Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2015, roč. 2015, č. 3, s. 93. ISSN 1210-6410.

PETROV, Jan. *Bezdůvodné obohacení v NOZ: reakce na příspěvek prof. Tichého.* Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2011, č. 5, s. 27–33. ISSN 1210-6348.

RABAN, Přemysl. *Kodifikace smluvního práva na evropské úrovni završena.* Bulletin Advokacie, Praha: Česká advokátní komora, 2008, č. 5, s. 58-63. ISSN 1210-1648.

RABAN, Přemysl. *Unifikace soukromého práva v EU a u nás.* Právní rozhledy, Praha: C. H. Beck, 2008. č. 11, s. 397. ISSN 1210-6410.

TICHÝ, Luboš. *Bezdůvodné obohacení, základní pojmy a návrh občanského zákoníku.* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora, 2011, č. 5, s. 15-26. ISSN 1210-6348.

Elektronické zdroje

HEYROVSKÝ, Leopold; VÁŽNÝ, Jan; SOMMER, Otakar. *Dějiny a systém soukromého práva římského.* Bratislava: Právnická fakulta Univerzity

Komenského, 1929 s., s. 372. [online]. [cit. 27.2.2020]. Dostupné z WWW:

<<https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:f58ada30-9ad8-11e6-bfc2-001018b5eb5c>>

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. [online]. Dostupná z WWW:

<<https://hudoc.echr.coe.int>>

Judikatura Nejvyššího soudu České republiky a Ústavního soudu České republiky.

[online]. Dostupná z WWW: <<http://kraken.slv.cz>>

Judikatura Soudního dvora Evropské Unie. [online]. Dostupná z WWW:

<<https://eur-lex.europa.eu>>

Práva městský Království českého a Markrabství moravského spolu s krátkou jich summou od M. Pavla Krystyana z Koldína. Nákl. Spolku českých právníků

“Všehrd”, 1876. s. 206. [online]. [cit. 15.2.2020]. Dostupné z WWW:

<https://books.google.cz/books?id=QlsDAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>

STUDY GROUP ON A EUROPEAN CIVIL CODE. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition.* [online]. [cit. 29.2.2020]. Dostupné z WWW: <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf>

Právní předpisy

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, ze dne 11.7.2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II.)

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES ze dne 25. května 1999, o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží.

Judikatura

Nález ÚS ze dne 10. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 383/05.

Rozsudek ESLP ze dne 5.1.2000, věc 33202/96, *Beyeler v. Italy*.

Rozsudek NS ze dne 27. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2093/2000.

Rozsudek NS ze dne 20. 2. 2003, sp. zn. 33 Odo 938/2002.

Rozsudek NS ze dne 30. 6. 2003, sp. zn. 29 Odo 289/2001.

Rozsudek NS ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 32 Odo 1120/2003.

Rozsudek NS ze dne 20. 4. 2005, sp. zn. 33 Odo 369/2004.

Rozsudek NS ze dne 27. 6. 2006, sp. zn. 28 Cdo 2893/2005.

Rozsudek NS ze dne 8. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 199/2007.

Rozsudek NS ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 33 Odo 79/2006.

Rozsudek NS ze dne 15. 5. 2008, sp. zn. 28 Cdo 964/2008.

Rozsudek NS ze dne 23. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2442/2007.

Rozsudek NS ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 970/2006.

Rozsudek NS ze dne 15. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2550/2008.

Rozsudek NS ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 33 Odo 1642/2006.

Rozsudek NS ze dne 6. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 1207/2007.

Rozsudek NS ze dne 6. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 1876/2009.

Rozsudek NS ze dne 11. 11. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2562/2010.

Rozsudek NS ze dne 28. 1. 2011, sp. zn. 33 Cdo 3923/2008.

Rozsudek NS ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 28 Cdo 1056/2010.

Rozsudek NS ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1321/2011.

Rozsudek NS ze dne 30. 5. 2012, sp. zn. 28 Cdo 896/2011.

Rozsudek NS ze dne 23. 8. 2012, sp. zn. 22 Cdo 3404/2010.

Rozsudek NS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 28 Cdo 3010/2011.

Rozsudek NS ze dne 18. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1782/2011.

Rozsudek NS ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1036/2012.

Rozsudek NS ze dne 9. 10. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2083/2013.

Rozsudek NS ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1942/2013.

Rozsudek NS ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011.

Rozsudek NS ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 28 Cdo 2598/2014.

Rozsudek NS ze dne 17. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3432/2013.

Rozsudek NS ze dne 1. 9. 2015, sp. zn. 28 Cdo 1315/2015.

Rozsudek NS ze dne 14. 10. 2015, sp. zn. 31 Cdo 2307/2013.

Rozsudek NS ze dne 20. 10. 2015, sp. zn. 28 Cdo 4897/2014.

Rozsudek NS ze dne 27. 10. 2015, sp. zn. 33 Cdo 2014/2014.

Rozsudek SDEU ze dne 10.10.2001, věc T-171/99, *Corus (UK) Ltd v. Komise Evropského společenství*.

Rozsudek SDEU ze dne 16.11.2006, věc T-333/03, *Masdar (UK) Ltd v. Komise Evropského společenství*.

Rozsudek SDEU ze dne 17.4.2008, věc C-404/06, *Quelle AG v. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände*.

Rozsudok Najvyššieho súdu SSR zo dňa 18. 7. 1975, sp. zn. 1 Cz 53/75, R 11/1977.

Usnesení NS ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002.

Usnesení NS ze dne 18. 2. 2004, sp. zn. 7 Tdo 191/2004.

Usnesení NS ze dne 27. 3. 2007, sp. zn. 33 Odo 306/2005.

Usnesení NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 33 Odo 463/2005.

Usnesení NS ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Usnesení NS ze dne 18. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3148/2009.

Usnesení NS ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 28 Cdo 1142/2011.

Usnesení NS ze dne 14. 8. 2012, sp. zn. 28 Cdo 4436/2011.

Usnesení NS ze dne 4. 12. 2013, sp. zn. 28 Cdo 1551/2013.

Usnesení NS ze dne 11. 2. 2014, sp. zn. 28 Cdo 3369/2013.

Usnesení NS ze dne 4. 2. 2015, sp. zn. 28 Cdo 2265/2014.

Usnesení NS ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3833/2014.

Usnesení ÚS ze dne 11. 10. 2016, sp. zn. III. ÚS 2153/16.

Zhodnotenie občianskoprávného kolegia Najvyššieho súdu SSR zo dňa 21. 12. 1978, sp. zn. Cpj 37/78, R 1/1979.